

תמצית הש"ס

סנהדרין קי"א: - מכות- שבועות ו:

לפרטים- 0527692282

עיר הנדחת

אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב.

דין המדיחים- אין דין עיר הנדחת אלא כשמדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט (ונחלקו ר"ל וריו"ח אם בחלוקת הארץ חולקים עיר אחת לשני שבטים), ושדיחוה בעצמם ולא ע"י שלוחים, ושדיחוה אנשים ולא נשים וקטנים (ומ"מ הגמ' מסתפקת מה הדין בהודחה מאליהן, ד"ל שזה חמור מנשים וקטנים משום דבתר נפשיהו גריד).

צריכים ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד.

יחידים דינם בסקילה וממונם פלט, ואנשי עיר הנדחת בסייף וממונם אבד.

עשית דין בעיר הנדחת נחשבת כהקרבת עולה.

אין עושים עיר הנדחת בספר.

קי"ב. אינה נעשית עיר הנדחת עד שיודחו רוב אנשי העיר, ואל"כ דינם כיחידים. וכשהודחו רובם לר"י דינם וחובשים עד שיגיעו לרוב, ולעולא הוי עינוי הדין, אלא דינם וסוקלים עד שיהיו רוב, וכן סובר ריו"ח, ולר"ל מרבים להם בתי דינים ומעיינים בדיניהם, ואח"כ מעלים אותם לבי"ד הגדול, ושם גומרים את דינם וסוקלים אותם.

חמרת וגמלת העוברת ממקום למקום ונשתהו בעיר ל' יום מצילים את אנשי העיר אם על ידיהם אין רוב, ואם הודחו עימה נהרגים בסייף וממונם אבד, פחות מל' יום נסקלים וממונם פלט. ואף שלהיו כ"בני העיר" בעינן י"ב חודש, להיות מאנשי העיר די בל' יום, וכדמצינו שהנודד מבני העיר נאסר במי שהיה שם י"ב חודש, והנודד מאנשי העיר נאסר גם במי שהיה שם ל' יום.

דין הנכסים שבתוכה ושחוצה לה- נכסי צדיקים שבתוכה אובדים (מפני שממונם גרם להם להשאר שם) ושבוץ פליטים, ונכסי רשעים אף שבוץ אובדים היכא שיכולים לקבצם לתוכה. ופקדונות של אנשי עיר אחרת שנמצאים בתוכה מותרים, ולא אמרינן שכוין שקיבלו אחריות הוי כשלהם. בהמה שחציה של אנשי עיר הנדחת כולה אסורה, עיסה שחציה של אנשי עיר הנדחת מותרת, דכמאן דפליגא דמיא.

הגמ' מסתפקת אם שחיטה בבהמת עיר הנדחת מועילה שלא יהיה בה דין נבילה.

שער הנשים בעיר הנדחת, המחובר לגופם לא נאסר, כיון שהוא מחוסר תלישה, ושער פאה נכרית דינו כדין שאר המלבושים, ואם הוא תלוי בכותל, אם הוא של רשעיות נשרף כשאר נכסיהם, ואם הוא של נשים צדקניות, הגמ' מסתפקת אם הוא כלבושה או כנסיה.

אם אין לעיר רחוב- לרבי ישמעאל אינה נעשית עיר הנדחת, ולר"ע ולתנא דמתני' עושים לה רחוב, ואם רחובה מקום כינוס בני העיר הוא מחוץ לעיר, עושים את רחובה בתוכה.

קי"ב: קדשים של עיר הנדחת-

קדשי מזבח של עיר הנדחת ימותו, והא דלא אמרינן שירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה, לריו"ח הטעם משום דזבח רשעים תועבה, ולר"ל לא אמרינן זבח רשעים תועבה היכא דאשתני, אלא איירי בקדשים

קלים וכריה"ג הסובר שהם ממון בעלים והוי בכלל נכסיהם שאסור בהנאה, אבל קדשי קדשים שבה יפדו, חוץ מחטאת שתמות כדין חטאת שמתו בעליה. לר"ש **בהמת בכור ומעשר** שבעיר הנדחת אין לאבדם, לרבינא איירי בין בתמימים בין בעלי מומין, ולשמואל איירי בתמימין, אבל בעלי מומין נהרגים עם שאר הבהמות.

קדשי בדק הבית שבה יפדו.

תרומות ירקבו, ואמר רב חסדא דהיינו תרומה שהיא ביד כהן, אבל אם היא ביד ישראל תנתן לכהן שבעיר אחרת.

מעשר שני יגזו, ולא איירי בירושלים שהרי אינה נעשית עיר הנדחת, אלא איירי בשל עיר אחרת, ואם העלוהו לירושלים כבר קלטוהו מחיצות, ואם נטמא יפדוהו (שהרי אף בירושלים אפשר לפדות מעשר שני), ואם המעשר שני לקוח ונטמא יכולים לפדותו, ולר"י כל הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יקבר. ומעשר שני טהור של עיר הנדחת שנכנס לירושלים ונפלו מחיצותיה יגזו. (מעשר שני בירושלים לר"מ פטור מחלה, ולחכמים חייב. ובגבולין לכו"ע פטור).

כסף הקדש וכסף מעשר שבעיר הנדחת אין לאבדם.

קי"ג. כתבי הקודש יגזו, ולר"א כל עיר שיש בה אפי' מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת.

לריה"ג אין עושים מעיר הנדחת **גנות ופרדסים**, ולר"ע רק כמות שהיתה אין עושים אותה. (אין הכרח שנחלקו אם דינם כלל ופרט כשהכלל בעשה והפרט בלא תעשה, ד"ל שנחלקו אם "לא תבנה ענד" משמע לגמרי, או דווקא לכמות שהיתה).

אילנות שבעיר הנדחת תלושים אסורים ומחוברים מותרים, אבל של יריחו אפי' מחוברים אסורים.

יהושע אסר לבנות את יריחו בשם אחר, או לבנות עיר אחרת ולקרוא לה יריחו.

חיאל בית האלי קבר את כל בניו מאבירים בכורו עד שגוב צעירו.

אחאב הלך עם אליהו לחיאל, וטען אחאב שאיך יתכן שקללת משה על ע"ז ועצר את השמים לא מתקיימת, ואילו קללת יהושע מתקיימת, מיד אמר אליהו חי ד' אם יהיה מטר.

אליהו הסתתר בנחל כרית, והעורבים היו מביאים לו לחם ובשר בבוקר ובערב מבית אחאב.

כשראה הקב"ה שיש צער בארץ, אמר לו ללכת צרפתה ומת בן בעלת הבית ורצה אליהו להחיותו, ואמר לו הקב"ה שיחזיר את המפתח של גשמים, שלא יאמרו שיש בידי ב' מפתחות וביד הקב"ה רק מפתח של חיה, ואז הביא הקב"ה גשם

קי"ד: כל זמן שרשעים (גנבים) בעולם חרון אף בעולם, אבדו הרשעים נסתלק החרון אף, צדיק נפטר מן העולם רעה באה לעולם, צדיק בא לעולם טובה באה לעולם.

מסכת מכות:

כיצד העדים:

עונש העדים זוממים

ב. בעדות מיתה – בדרך כלל עדים זוממים מקבלים את אותה המיתה שזממו לחייב את מי שעליו העידו, חוץ מזוממי בת כהן נשואה ובעולה, שנהרגים במיתה אחרת שהיא בשריפה, אבל בעולה בחנק כשאר אשת איש, והעדים מקבלים חנק דכתיב "כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחיותיו".

בעדות בן גרושה וחלוצה – עדים שהעידו על אדם כהן שהוא בן גרושה או חלוצה והרי הוא חלל, ונמצאו זוממים, אין עושים בהם דין הזמה אפי' הם כהנים, אלא מקבלים מלקות, דכתיב "ועשיתם לו" ולא לזרועו ואם תעשהו חלל והוא כהן זרעו נפסל לעולם, והא דאינו נפסל בעצמו, משום דבעינן "כאשר זמם" והוא זמם לפסול גם את זרעו של הנדון. ואין לומר שהטעם משום דאמרינן ק"ו, שאם המחלל אינו מתחלל, כ"ש שמי שרצה לחלל ולא חילל אינו מתחלל, דאי נימא הכי א"כ ביטלת תורת עדים זוממים, דנימא שאם הסוקל אינו נסקל, כ"ש שהבא לסקול ולא סקל אינו נסקל.

ב. בעדות על חיוב גלות – עדים שהעידו על אדם שהוא חייב גלות ונמצאו זוממים, אינם גולים אלא מקבלים מלקות, דכתיב "הוא ינוס" ולא זוממין. ואין לומר שהטעם הוא שאם ההרוג במזיד שעשה מעשה אינו גולה, כ"ש שהעדים שלא עשו מעשה אינם גולים, דהיא הנותנת, העושה מעשה במזיד אינו גולה כדי שלא תהיה לו כפרה, אבל עדים שלא עשו מעשה אלא דיבור י"ל שאף במזיד יגלו ויתכפרו.

רמז לחיוב מלקות בעדים זוממים כשהעידו שהוא בן גרושה או לחייב גלות מזכתיב "הוצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע, והיה אם בן הכות הרשע", וכיון שוהצדיק וכו' אינו סיבה למלקות בכל מקום, צ"ל דאיירי שעדים הרשיעו צדיק, ובאו עדים אחרים והצדיק את הצדיק דמעיקרא והרשיעו את העדים, שבזה אם א"א לקיים הזמה גמורה מקבלים מלקות. ואין לחייב מלקות משום "לא תענה", משום שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה.

כופר – כבר יתא איתא שעדים זוממין שהעידו ששור המועד הרג אדם וזממו לחייב את הבעלים כופר והזממו אין משלמים כופר, דקסבר כופרא כפרה ושורם לא הרג אדם. והא דנחלקו רבנן ורבי ישמעאל בן ריה"ק אם כופר הוא דמי מזיק או דמי ניזק, אין הכרח שנחלקו אם כופרא כפרה על עצמו שהוא חייב מיתה ביד שמים, או ממונא שנתחייב לשלם דמי ההרוג לזורשיו, ד"ל שנחלקו בדרשות, דלרבי ישמעאל משלם דמי מזיק דכתיב "נתן פדיון נפשו", ולרבנן כיון ד"השתת" האמורה למעלה "כאשר ישית עליו בעל האשה" היא בדניזק שמשלם דמי ולדות שנוזקו, אף היכא שבאים לשום פדיון נפשו שמים בדניזק, ובהו יש לו כפרה.

עבד עברי – עדים שהעידו על אדם שגנב אף שלאותו אדם אין מה לשלם שנמצא שזממו שימכר בעבד עברי, וגם להם אין מה לשלם, מ"מ אינם נמכרים, דכתיב "ונמכר בגנותו" ולא בזממו.

חיוב עדים זוממים על פי הודאתם

עדים זוממים שהודו בבי"ד אחר שהזממו בבי"ד פלוני ולא הספיקו להעמידם בדין על הזממתם לר"ע אין משלמים על פי עצמם כיון דהוי קנס, שהרי חייבים לשלם אע"פ שלא עשו מעשה דהמזון ביד בעלים.

ג. ואם הודה אחד העדים שהזמם בבי"ד פלוני וכבר חייבוהו לשלם, אע"פ שאינו יכול לחייב את העד השני, הוא עצמו משלם את חלקו.

עד שמודה שהעיד עדות שקר אינו נאמן, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

אין העדים משלמים ממון עד שיזומו שניהם.

בעדות על חיוב כתובה – עדים שהעידו על אדם שגירש את אשתו ולא נתן כתובתה, כיון שגם בלי עדותם יתכן שישלם לה כתובה, אומדים כמה אדם מן השוק מוכן לשלם כדי לקבל אם כתובתה אם ימות הבעל או יגרשנה, ואם היא תמות לא יקבל כלום. לרב חסדא שמיין בבעל כמה היה הבעל יכול לקבל עבור שדה המיוחדת לכתובתה, שהיה לו בה אכילת פירות והוא היה מוחזק בה, כיון שזה מה שזממו להפסידו, ולרב נתן בר אושעיא שמיין באשה כמה אדם מוכן לשלם לה עבור האפשרות לקבל את כתובתה, וטכום זה מקזזים מטכום הכתובה, ומשלמים לבעל את כל השאר, (וזה חומרא גדולה), ורב פפא אומר ששמיין באשה כרב נתן ובכתובתה ולא נכסי מילוג שלה, דיכולים לומר שלא ידעו שיש לה נכסי מילוג, וי"מ שבבעל היינו אדם הם עדיית או זבורית כמה היה משלם עבורם, ובאשה היינו שדה המיוחדת לכתובתה, ורב פפא מפרש את דברי רב נתן.

בעדות על הקדמת זמן פרעון חוב, ודין השמטת חוב

אם עדים העידו על אדם שהוא חייב אלף זוז בעוד ל' יום, ונמצא שיכול לשלם בעוד עשר שנים, אומדים כמה אדם מוכן לשלם כדי שיהיה סכום כזה בידו עשר שנים פחות ל' יום.

ג. ואמנם אי נימא שהמלוה את חבירו ל' שנים שביעית משמטתו, (ואע"ג דכתיב "לא יגוש" ובשביעית אינו יכול ליגוש חוב זה, הרי חוב זה עתיד לבוא לידי נגישה, וכונת הפסוק לא יגוש בזמנו, כי קרא שמיטה קודם לכן), צ"ל דאיירי במלוה על המשכון או במוסר שטרותיו לבי"ד – פרוזבול, שאינם משמטים כיון שאינו תובע כלום, דאל"כ יהיה חייב לשלם לו את כל החוב. ול"ב המלוה ל' שנים אין שביעית משמטתו, וממתני' אין ראייה ד"ל דאיירי במלוה על המשכון או במוסר שטרותיו לבי"ד.

המלוה לחבירו ע"מ שלא תשמטני בשביעית, לשמואל אין שביעית משמטתו דמתנה על מה שכתוב בתורה נתאו קיים, אבל אם אמר ע"מ שלא תשמטני שביעית, שביעית משמטתו, דכיון שהשביעית אינה מסורה בידו, אין כאן תנאי.

האומר לחבירו ע"מ שאין לך עלי אונאה לרב יש לו עליו אונאה, ולשמואל אין לו עליו אונאה כ"ל, אמנם אם אמר ע"מ שאין בו אונאה, הרי יש בו אונאה.

המלוה את חבירו בסתמא, בין בשטר בין בע"פ, אינו רשאי לתבוע לפני שעברו ל' יום. דכתיב "קרבה שנת השבע שנת השמיטה", לומר שיש שמיטה אחרת של שנה, דחודש בשנה קרוי שנה, ובחודש הראשון א"א לתבוע את החוב.

הפוחת בית הצוואר עשה פה לחלוק חדש בשבת, חייב חטאת משום תיקון כלי, כיון שזה היה מחובר, אבל הפוחת מגופת חבית פטור, מפני שזה לא היה מחובר והוי כפתוחה ועומדת.

ד. מתי מקוה נפסל כשנפלו לתוכו מי צבע וכדו' – מי צבע פוסלים את המקוה בג' לוגין. ואם נפל למקוה ג' לוגין מים שאובים שנפל לתוכם קורטוב יין, ומראיהם כמראה יין, (וכן בחלב) ונפלו אלו למקוה, לרב המקוה כשר, וביאר רבא דשאני ממי צבע כיון שזה קרוי יין מזוג ויין אינו פוסל את המקוה, (ופסול מקוה במים שאובים מדרבנן הוא), והיינו לשיטת ריו"ח בן נורי דאזלינן בתר המרואה, אבל לשיטת רבנן דאזלינן בתר שיעורא פסול, כיון שיש כאן ג' לוגין. אמנם רב פפא מסתפק אם מחלוקת ריו"ח בן נורי ורבנן היא כאשר נפל קורטוב יין לתוך ג' לוגין שלמים דאינו פוסל משום שמראיהם כמראה היין, וריו"ח בן נורי חולק בחבל שאין דרכו להפוך את מראה המים, או שלא הכשיר ריו"ח בן נורי אלא כשנפל קורטוב יין או חלב לתוך ג' לוגין חסר קורטוב.

חבית מלאה יין שנפלה לים אין לטבול שם, דחיישינן שיש ג' לוגין במקום אחד ובא רשאו ורובו במים שאובים, ואם נפל לשם ככר הככר אחרי שהטמא טבל שם טמא לפי שהיין נטמא מהאדם וחזר וטימא את הככר, (ולא אמרינן אוקי ככר אחזקתיה), אבל אם נפלה החבית לנהר אפשר לטבול שם.

אם עדים זוממים לוקים ומשלמים – עדים שהעידו על חיוב ממון ונמצאו זוממים, לרבנן כל המשלם אינו לוקה, דכתיב "כדי רשתתו" משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום ב' רשעיות, ולר"מ לוקה ומשלם דמלקות חייב משום "לא תענה" וממון משום "כאשר זמם", כמו במוציא שם רע – לא מצאתי לבתר בתולים, ואף שאין ללמוד מקנס לממון, סובר ר"מ שגם עדים זוממין זה קנס, כר"ע.

ד: על איזה לאו לא לוקים- אין לוקים על נותר, לר"י הטעם משום דהוי לאו הניתק לעשה ("באש תשרופו"), אבל לאו שאין בו מעשה לוקים עליו, לגמור מעדים זוממים שלוקים כשהעידו שהוא בן גרושה או הלוצה, ומוציא שם רע כדאמרין בכתובות "נתרי בהו אימת", (מעדים זוממים לבד א"א ללמוד מפני שאין צריכא התראה, וממוציא שם רע לבד א"א ללמוד שהרי לוקה ומשלם), וליכא למיפרך ששניהם קנס, דס"ל שעדים זוממים אינם קנס, וליכא למיפרך שכן יש בהם צד חמור, דר"י צד חמור לא פריך שכיון שיה חומר אחר, אין טעם המלקות תלוי בו. ולר"ע הטעם שאין לוקים על נותר הוא משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

עדים שהעידו לחייב אדם מלקות, לרבנן לוקים ארבעים, דס"ל ד"לא תענה" בא לאזהרה לעונשם כאשר זממו, ו"הנשארם ישמעו ויראו ולא יסיפו עוד" מלמד שצריך הכרזה כך וכך נהרג פלוני בבי"ד על עבירה פלונית, כדי לרדות את השומעים. ולר"מ לוקים שמונים, משום כדי רשעתו ומשום לא תענה, ואזהרה לומדים מ"הנשארם ישמעו ויראו ולא יסיפו עוד", והכרזה לומדים מ"ישמעו ויראו".

ה. חלוקת העונש בין העדים זוממים- בממון מחלקים ביניהם את חיוב הממון, אבל כשהעידו על חיוב מלקות כל אחד לוקה מלקות ארבעים. לאב"י לומדים מלקות ממיתה "רשע רשע" שאין מלקות למחצה. ולר"ב בעינן כאשר זמם, וממון מצטרף שהוא מקבל מכולם יחד מה שזממו, אבל מלקות אין מצטרפים.

מה נחשב הזמה

מה צריך להזים בעדות- אם אמרו העדים שההרוג היה עמהם במקום אחר, אין העדים נהרגים, אבל אם אמרו שהעדים עצמם היה עמם במקום אחר נהרגים. ו"א דילפינן מדכתיב "עד שקר העד" שתשקר גוף העדות, ו"א דילפינן מדכתיב "לענות בו סרה" שתסרה גוף העדות.

עדים שהעידו על רציחה במזרח הבירה ואמרו עדים אחרים עמנו הייתם במערב הבירה, אם כשעומדים במזרח לא רואים מה קורה במערב הרי אלו זוממין, ואין חוששים לנהורא בריא שרואים רחוק מהרגיל.

עדים שהעידו על רציחה במקום אחד בבוקר ואמרו עדים אחרים שבערב היו עמם במקום אחר, אם לא יכולים ללכת מהבוקר עד הערב למקום השני הרי אלו זוממים, ואין חוששים לגמלא פרחא.

אם נעשים זוממים באופן שהמזימים אומרים שהדבר היה ביום אחר- עדים שהעידו על אדם שרצח ביום מסוים, ובאו עדים אחרים ואמרו שבאותו הזמן היו עמהם במקום פלוני, ואמנם אותו אדם הרג יום א"כ או אפ"י יום קודם, הרי הראשונים נהרגים, כיון שבזמן עדותם לא היה הרוצח בר קטלא שהיה יכול להודות ולהפטר. אבל אם העידו שנגמרו דינו ביום מסוים, ובאו עדים אחרים ואמרו שנגמרו דינו יום קודם או אפ"י יום א"כ, אין נהרגים, משום שבזמן עדותם היה כבר בר קטלא. ושני דינים אלו שייכים גם לענין קנס, וכגון שהעידו שניים שגנב וטובח ומכר ביום מסוים וכו'. אבל בחיוב ממון פטורים, כיון שכשהעידו כבר היה מחויב.

ה: המזימים כמה כתות עדים שהעידו על אותה רציחה, לת"ק אפ"י מאה כתות יהרגו דלא כולם הוחזקו להעיד שקר, ולר"י איסטסית היא זו שנטלו עצה ביניהם להזים כל מי שיבוא להעיד, ואינה נהרגת אלא כת אחת. הגמ' שואלת למה לר"י כת אחת כן נהרגת, ואין לומר דאירי שכבר נהרגה, במאי דהוה הוה. ואין לומר שרק כשיש רק כת אחת נהרגת, דהא בלבד קאמר, קשיא.

המביא עדים שהוכחשו בדרישות, וגם הכת השניה הוכחשה, לר"ל אינו יכול להביא כת שלישית, ואפ"י לרבנן הנ"ל דס"ל שכת אחת יכול להזים כמה כתות, שאני הכא שיש אדם המחזור לשכור עידי שקר. ולר"י ח"י יכול להביא כת שלישית, כיון שלא הוחזק אלא המביאם, אבל הם לא הוחזקו להעיד שקר, ואף לר"י הנ"ל דס"ל שכל העדים אינם נאמנים, הטעם הוא משום שלא מסתבר שכולם היו ליד המזימים, אבל כאן י"ל שהעדים האחרונים ראו את העדות.

כאשר זמם ולא כאשר עשה- אין העדים זוממים נהרגים אא"כ נגמרו הדין, ועדיין לא נהרג, ואז החמם, דכתיב "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות

לאחיו" משמע שאחיו קיים, וחייבי מלקיות לומדים מגז"ש רשע רשע, וחייבי גלויות מגז"ש רוצח רוצח.

והא דכתיב "נפש בנפש" היינו שלא מספיק קבלת עדות אלא צריך גמור דין. ודלא כהצדוקים שלמדו מ"נפש בנפש" שאינם נהרגים אא"כ כבר נהרג. ולא לומדים בק"ו שאם הרגו נהרגים, דאין עונשים מן הדין.

רבי יהודה בן טבאי הרג עד זומם שרק אחד הוזהר להוציא מליבם של צדוקים, ואמר לו שמעון בן שטח ששפך דם נקי, דאין עדים זוממים נהרגים עד שיזומו שניהם, וקבל על עצמו שלא להורות הלכה אלא לפני שמעון בן שטח, והיה משתטח על קברו כל ימיו, והיו שומעים קול, ואמר יהודה בן טבאי שזה קולו שלו, וראיה שאחרי שימות לא ישמעו הקול, ואמר רב אחא בריה דרבא שאין מזה ראייה, דדילמא תבעו לדין או שנתפייס.

אין עונשים מן הדין דכתיב "איש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו", ואין לומדים בק"ו גם בת אמו שהיא גם בת אביו, אלא כתיב "ערות אחותו גילה. ואין מזהירים מן הדין דכתיב "ערות אחותך בת אביך או בת אימך", ואין לומדים בק"ו בת אביו שהיא בת אמו, אלא כתיב "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא".

דיני עדות

היקש שני עדים לשלשה- כתיב "על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים ימות המת", אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלשה, לת"ק בא הכתוב ללמד ששניים יכולים להזים שלשה, ואפ"י מאה, דכתיב "עדים". ולר"ב שא ללמד שגם שלשה אין נהרגים עד שיזומו כולם, וכן מאה דכתיב "עדים". לר"ע לא בא הכתוב להקל דכיון ששניים כשרים לכל עדויות, א"צ קרא לומר שמזימים מאה, וממילא ידעינן שאינם נעשים זוממים עד שיזומו כולם, שהרי כולם נעשו עדים, אלא בא הכתוב להחמיר ולומר שהוא נענש כמוהם, וכ"ש שהקב"ה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה דמידה טובה מרובה ממידת פורענות, וכן לומדים שאף בשלשה או מאה אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה כל העדות.

1. נמצא אחד קרוב או פסול בדיני ממונות- לרבי יוסי דווקא בדיני נפשות בטלה כל העדות דכתיב "והצילו העדה", אבל בדיני ממונות אף נמצא אחד קא"פ אם נשאר בו עדים תתקיים העדות בשאר, ולרבי אף בדיני ממונות בטלה כל העדות.

עדים פסולים שלא התרו בהם לרבי הם לא פוסלים את העדות, דאל"כ מה יעשו שני עדים שראו ביחד רציחה. והתראה היינו ששואלים אותם אם באו לראות או להעיד, ואם אמרו שבאו להעיד ונמצא אחד קא"פ בטלה כל העדות. ולרבי יוסי א"צ שיתרו בהם, ומה שההרוג והרובע לא מצילים, י"ל דאירי כשהרגו או רבעו מאחוריו, וההרוג והרובע אינם מצילים דכתיב "יקום דבר" במקיימי דבר הכתוב מדבר ולא בעושי דבר.

אין כמה עדים נחשבים לעדות אחת, אלא כשכל עד העיד בתוך כדי דיבור לעדות חבירו.

עדות מיוחדת

1: ראית המעשה משני חלונות- אם שני עדים ראו את העדות מחלון אחד, ושניים ראו מחלון אחר, אם מקצתם רואים אלו את אלו הוי עדות אחת, ואם אינם רואים הוי ב' עדויות, דכתיב "לא ימות על פי עד אחד" דכבר כתיב דבעינן ב' עדים, אלא בא ללמד שאם אחד מחלון זה ואחד מחלון אחר הוי כעדות אחת. ונ"מ דאם הוי ב' עדויות ונמצא אחת זוממת, הרוצח והעדים זוממים נהרגים והשניה פטורה.

אם העדים רואים את המתרה או שהמתרה רואה אותם מצטרפים.

עדים שראו זה אחר זה בחלון אחד אין מצטרפים, ואף שכל אחד ראה מעשה גמור, כמו בבעל ערוה.

לרב נחמן **עדות מיוחדת בדיני ממונות** כשרה, דכתיב "לא ימות על פי עד אחד", ורב זוטרא שואל דא"כ כשכת אחת הזוממה תציל הכת השניה את הרוצח ואת הזוממים שתהא עדותן בטלה, דכתיב "והצילו העדה", קשיא.

אי בעינן התראה ע"י העדים- לת"ק אפ"י אם ההרוג עצמו או שד התרו ברוצח הוי התראה, ולרבי יוסי לומדים מ"על פי שניים עדים" שאינו נהרג עד שיהיו ב' עדי מותרים בו.

אין לסנהדרין לשמוע מפי המתורגמן אלא צריכים להכיר את לשון העדים, דכתיב "על פי שניים עדים", ואם מבין את שפתם אלא שאינו יודע להשיבם, יכול להביא מתורגמן.

ז. עדים הקרובים לערב פסולים, כיון שאם לא יהיה ללוה שלם יגבה המלוה מהערב.

מי שנגמר דינו וברח, כשבא לפני ב"ד אחר אם הבי"ד הוא בחול א"צ לחזור ולדון, אלא אם העידו עדים שנגמר דינו בב"ד פלוני על פי העדים פלוני ופלוני, הרי זה יהרג, אבל אם הבי"ד השני הוא בא"י סותרים את דינו, מפני זכותה של ארץ ישראל אולי ימצאו לו פתח זכות.

סנהדרין נוהגת בארץ ובחול דכתיב "בכל מושבותיכם", והא דכתיב "בשעריך" היינו שרק בא"י צריך להושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר.

סנהדרין ההורגת פעם בשבוע נקראת **חובלנית**, ולראב"ע פעם בע' שנה (וילה"ס אם כוונתו שבוה נקראת חובלנית, או שכך אורח ארעא, תיקון).

ר"ט ו"ע אמרו שאם הם היו בסנהדרין לא היו מחייבים מיתה כלל, שהיו שואלים אם יודעים שהיה שלם ולא טריפה, ואמר רב אשי שאפי"א אם ראוהו שלם שבדקוהו מ"ח טריפות, ל"ל שבמקום הסייף היה נקב, ובבועל ערוה היו שואלים אם ראו כמכחול בשפופרת ואין עדים מסתכלים בכך, ואמר להם רשב"ג שא"כ ירבו שופכי דמים בישראל שלא יפחדו מבי"ד, ולרבנן בערוה די שיראו כמנאפים ששוכבים בקירוב בשר דרך תשמיש.

אלו הן הגולין:

באיזה אופן רוצח חייב גלות

ההורג נפש בשגגה גולה.

דרך ירידה – רוצח בשוגג אינו גולה אלא כשהרג בדרך ירידה, דכתיב "ויפל עליו וימות" עד שיפול דרך נפילה, וכגון שהיה מעגל במעגילה דוחף את חתיכת העץ לכיוון מטה ונפלה, או שהיה משלשל חבית ונפלה, או שהיה יורד בסולם ונפל, והרג אדם. אבל אם היה מושך במעגילה ונשמה מידו ונפלה, או מעלה חבית, או עולה בסולם, ונפל על אדם והרגו, אינו גולה.

ז. רוצח במזיד אינו גולה והוא בר קטלא.

החושב שמותר להרוג אינו גולה דכתיב "בשגגה", והוא קרוב למזיד.

המתכוון להרוג בהמה והרג אדם, לכותי והרג ישראל, לנפלים והרג בן קיימא, פטור, דכתיב "בבלי דעת" פטור למתכוון.

דרשות מפרשת רוצח – אם בפתע (-פרט לקרן זוית שיצא ממבוי למבוי עם סכין בידו, ובא אחר כנגדו, ולא ראהו והרגו), בלא איבה (פרט לשונא), הדפו (שדחפו בגופו בלא כוונה), או השליך עליו (- לרבות ירידה לצורך עליה כגון המשפיל את הגרזן כדי להרימו בכח, ונהרג בהשפלתו, חייב), בלא צדיה (-לשון צדוד שאם זרק לצד אחד והלכה לצד אחר פטור). ואשר לא צדה (למעט נתכוון לזרוק שתי אמות וזרק ארבע או ארבע זרק שמונה). ביער (כל מקום שיש רשות למזיק ולניזק להכנס לשם, למעט חצר של בעה"ב).

היה עולה בסולם ונשמה שליבה מתחתיו ונפלה, והרגה, הרי זה בכלל ירידה לצורך עליה שהעולה דוחק את השליבה למטה, וחייב. ובברייתא תני חדא חייב ותני חדא פטור, ואין הכרח שנחלקו אם זה דרך ירידה או דרך עליה, די"ל שלכו"ע זה דרך עליה, והא דתני חייב היינו חייב בנזקין אם הוזק ולא מת, דבנזקין חייב אף בדרך עליה ואף בשוגג או באונס, דכתיב "פצע תחת פצע". או דאירי בהתליעה והיא נכפפת בדריכה והוי דרך ירידה, או שאינה מהודקת והוי דרך ירידה.

קצב שהיה מקצב אם הוריד ידיו לפניו כדי להעלות בכח, או הוריד לאחוריו שהרים ידו בכח עד שהורידה דרך אחוריו, חייב, ואם העלה ידיו לפניו או לאחוריו פטור.

נשמש הברזל מקתו והרג, לרבי אינו גולה, ולחכמים גולה. ושניהם מקרא אחד דרשו "ונשל הברזל מן העץ", לרבי יש אם למסורת כפי שנמסרה למשה

לכותבה צריכים לדורשה וכתוב ונישל דלפי הקריאה צריך להוסיף הברת א' או ה' בין הני לשי', אינו חייב אלא כשהברזל השיל חתיכה מן העץ. ועוד (איצטריך, דרבי עצמו ס"ל יש אם למקרא) מה עץ האמור למעלה היינו מן העץ המתבקע, אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע. ולחכמים יש אם למקרא וקרי ונשל לשון פעל, שהברזל עצמו נשל מעל עצו.

ח. הזורק צרור על דקל ונפלו התמרים והרגו אדם, לרבי חייב, ואינו נדון ככח כוחו אלא היכא שנפלה חתיכה מן העץ על התמרים והפילה אותם והם הרגו אדם, אבל כאן הרגב נדון ככרול והתמרים כקיסם הניתז, ולרבנן פטור.

הזורק אבן לרה"ר והרג הרי הוא מזיד, ואף בסותר את כותלו איבעי ליה לעיוני ואפי"ב בלילה, ואם סתר כותלו לאשפה-אי דשכיחי רבים פושע הוא, ואי דלא שכיחי רבים אנוס הוא, ואם היא אשפה שבדרך כלל עשויה להפנות בה לנקבים בלילה, ולעיתים נפנים בה ביום, וזרק לשם אבן והרג אדם, הרי זה גולה.

ומצא – פרט לממצאי עצמו, מכאן אמר רב"י שאם הוציא הנהרג את ראשו אחרי שזרקו את האבן, פטור, (דמצא דומיא דיער, שזה מצוי מעיקרא. אבל לענין גאולת שדה אחוזה, אינו יכול לכפות את הלוקח להחזירה לו לפדות אם היה הממון מצוי בידו מעיקרא, ד"ומצא" דומיא ד"והשיגה ידו" שזה לא היה מצוי בידו מעיקרא).

הזורק אבן לחצירו והרג אינו גולה אא"כ היה רשות לניזק להכנס לשם, דבעינן דומיא ד"יער" שיש רשות לניזק ולמזיק להכנס לשם.

חייב גלות על הכאה של מצוה – אב המכה את בנו או רב הרודה את תלמידו או שליח בי"ד שהרגו, לאבא שאול אינו גולה, דכמו שחטיבת עצים היא רשות, כך אינו חייב אלא בדבר הרשות. ואין לומדים מחטיבת עצים לסוכה או לעצי המערכה, דאף שם זה רשות, שהרי אם מצא חטוב אינו חוטב, אבל בנן אע"ג דגמיר כתיב "יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך". ועוד יש ללמוד מדכתיב "ואשר יבוא את רעהו ביער", שכמו שהביאה ליער היא רשות, כך אינו חייב אלא בדבר הרשות. אבל הא דכתיב "ואיש אשר יטמא" איירי אף כשנטמא למת מצוה, דאמר קרא "עוד טומאתו בו" לרבות נטמא למת מצוה, (ומ"טמא יהיה" לומדים לרבות טבול יום שענוש כרת אם נכנס למקדש, ומ"טומאתו בו" לומדים לרבות מחוסר כיפורים שאם צריך להביא קרבן והיינו זב וזבה יולדת ומצורע, אף שכבר טבל והעריב שמשו, חייב כרת אם נכנס למקדש).

ח. לישנא בתרא – כתיב "בחריש ובקציר תשבות" ואיירי בשביעית, שהרי בשבת צריך לשבות מכל מלאכה, לר"ע לומדים מזה לאסור חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית – המועיל לשביעית, וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית, שאם הביאה שליש בשביעית, שהיא ראויה ליקצר, צריך לנהוג בה קדושת שביעית אף אם קצר במשינית. ולרבי ישמעאל איירי בשבת נקט חריש וקציר מפני שלומדים מזה שכמו שחריש הוא רשות דאין חריש של מצוה, כך קציר רשות, אבל קציר של מצוה והיינו קציר העומר דוחה שבת. ואין לומר דאיירי בחריש של העומר, דחריש זה אינו מצוה, דאם מצא חרוש אינו חורש, אבל קצירת העומר היא מצוה אע"פ שיש לו קצור, דכתיב "וקצרתם". אבל רב המכה את בנו הוי מצוה דכתיב "יסר בנך ויניחך". ועוד דודאי לא איירי בחרישת מצוה, דא"כ נלמד שגם בקציר של מצוה אם מצא קצור אינו קוצר.

אב שהרג את בנו אינו גולה, דאע"ג דגמיר יש מצוה בהכאתו, ואף אם מלמדו אומנות חיותיה היא ומצוה ללמדו, אך אם יש לבן אומנות אחרת והכחו בשגגה ומת הרי זה גולה על ידו.

בן שהרג את אביו –

לרב כהנא לר"ש שחנק חמור מסייף וההורג את אביו בחנק, דמי שנתחייב'ב מיתות נדון בחמורה, והעושה חמור באביו חייב חנק, ורוצה נדון בסייף, א"כ לא מצינו ששגגה ניתנה לכפרה אלא בשגגת סייף ולא בשגגת חנק, ולרבנן שסייף חמור מחנק ואם היה מזיד היה נדון בסייף, א"כ מצינו ששגגת סייף ניתנה לכפרה. ולרבה מכה אביו גולה, ואין ממועטים מ"מכה נפש" אלא שעושה חמורה באביו בשוגג אינו גולה, אע"פ שבמזיד הוא בר קטלא.

עבד או כותי שהרגו ישראל בשגגה גולים, ואם קיללו ישראל לוקים שהמקלל בחייו עובר בלא תעשה. וישראל שהכה עבד או כותי והרגו גולה, ואם קיללו אינו לוקה, דכתיב "ונשיא בעמך לא תאור" בעושה מעשה עמך. ואם הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה מפני שעבר על "לא יוסיף", אבל בשו"פ משלם ואינו לוקה.

גלות בגר תושב-

ט. לרב כהנא ישראל אינו גולה על גר תושב, וגר תושב שהרג ישראל אינו גולה דלא סגי ליה בגלות, אבל גר תושב שהרג גר תושב גולה, והגמ' שואלת מהברייתא שכתוב בה שגר ועכו"ם שהרגו נהרגים דכן נח נהרג על שבע מצוות אף בשוגג, דאזרתן זו היא מיתתן, ומשמע שכמו שעכו"ם חייב אם הרג עכו"ם, כך גם גר חייב אם הרג גר. ורב חסדא מתרץ דאיירי שהרגו בדרך עליה שכיין שישראל אינו גולה גם גר אינו גולה אלא נהרג.

לרבא לא מסתבר שהגר יהרג במקום שישראל פטור, אלא הא דגר תושב חייב היינו באומר מותר, שהוא קרוב למזיד.

גר תושב שהיה סבור שזה בהמה ונמצא אדם, כנעני ונמצא גר תושב, לרבא חייב מפני שהוא קרוב למזיד שהיה לו לעיין, ולרב חסדא פטור מפני שהאומר מותר אנוס הוא.

והא דכתיב גבי **אבימלך** "הנך מת על האשה אשר לקחת", והיה סבור שהיא אחות אברהם והיא מותרת, לרב חסדא היינו מיתה בידי שמים. והא דכתיב "הגוי גם צדיק תהרוג" ומשמע שהסכים עמו הקב"ה, אלמא אנוס הוא, לרבא צ"ל שהקב"ה ענה לו שאינו צדיק בדבר, שהיה לו ללמוד דרך ארץ, דכיון ששאלו אותו על אשתו ולא על עסקי אכילה ושתייה, ממילא הוכרח אברהם לומר שהיא אחותו, ומכאן שבן נח נהרג על שהיה לו ללמוד ולא למד.

ט: גלות בסומא - לר"י סומא אינו גולה, דכתיב "ואשר יבוא את רעהו ביער" ומשמע אפי' סומא, וכתיב "בלא ראות" למעט את הסומא דמשמע שרק כאן לא ראה. ולר"מ "בלא ראות" ו"בבלי דעת" הוי מיעוט אחר מיעוט, דאינו אלא לרבות. (ולר"י "בבלי דעת" ממעט מתכוון).

גלות לשונא - לת"ק שונא אינו גולה. ולרבי יוסי שונא נהרג מפני שהוא כמזועזע - כמותרת, דודאי לדעת הרגו, (היינו רבי יוסי ברבי יהודה, דס"ל שחבר א"צ התראה, דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד). ולר"ש אם יכולים לומר שלדעת הרגו כגון שנשמט החבל מידו אינו גולה לפי שהוא חשוד להשמיטו בכוונה, אבל אם נפסק החבל גולה, אמנם לשיטת רבי בין אהב בין שונא אינו גולה בנפסק החבל, כמו שאינו גולה בנשמט הברזל מוקת של הגרון.

ערי מקלט

הבדלת הערים - משה הבדיל ג' ערים בעבר הירדן, ויהושע הבדיל כנגדם ג' ערים בא"י, והיתה חברון שביהודה כנגד בצר שבמדבר, ושכם שבהר אפרים כנגד רמות שבגלעד, וקדש שבהר נפתלי כנגד גולן שבבשן. והוצרכו בעבר הירדן ערי מקלט כמו בא"י אפי' שהיא נחלת שני שבטים ובא"י עשרה שבטים, משום שבגלעד היו שכיחי רוצחים.

היה מרחק שוה בין ג' הערים, דכתיב "ושלשת", ולפי זה נמצא שמי שנמצא בין הערים הוא יותר קרוב ממי שבצדדים, והטעם משום שבשכם היו שכיחי רוצחים.

ממתי היו קולטות - עד שלא נבחרו ג' הערים ע"י יהושע אחרי י"ד שנה שכבשו וחילקו, לא קלטו ג' הערים שהבדיל כבר משה, דכתיב "שש ערי מקלט" שיהיו ששתן קולטות כאחת. ומ"מ הבדילים משה (י). כהא דכתיב "אוהב כסף לא ישבע כסף".

היו מוסרים לרוצח ב' ת"ח, כדי שאם יבוא גואל הדם להורגו ידברו אליו, ולר"מ אף הרוצח עצמו היה מדבר.

עיר מקלט לרוצח במזיד - לרבי יוסי ברבי יהודה כל הרוצחים בורחים בתחילה לערי מקלט, וב"ד היו מביאים אותם, מי שנתחייב מיתה הרגוהו, מי שלא נתחייב מיתה פטורוהו, ומי שנתחייב גלות החזירוהו, שנא' "והשיבו אותו העדה". ולרבי (י): ערי מקלט לא קולטות מזיד, אלא שהרוצחים לא היו יודעים דין זה.

י. שאר מ"ב ערי הלויים היו קולטות רק מי שגלה לשם לדעת שידע שהם קולטות, אבל ו' הערי מקלט היו קולטות אף שלא לדעת.

חברון היתה עיר מקלט, ומה שמצינו שנתנוה לכלב היינו את "שדה העיר ואת חצריה".

מתקנים לרוצחים דברים הנצרכים להם, דכתיב "וחי". ולכן אין עושים עיר מקלט לא כפר קטן לפי שאין מזונות מצויים שם, ולא כרך גדול לפי שמצויים שם רבים ויהא מצוי שם גואל הדם ויאורב לו, אלא עיירות בינוניות. וצריך שיהיה שם מים, ואם אין שם כשנפלו בגורל בימי יהושע, היו מביאים לשם אמות מים מן הנהרות הרחוקים. וצריך שיהיה שם שווקים כדי שימצאו מזונות לקנות, ובמקום אוכלוסים במקומות הסמוכים, כדי שגואלי הדם לא יבואו בחיל גדול, ואם נתעטו האוכלוסים מוסיפים עליהם. ואם נתמעטו הדרים בה מביאים לשם כהנים לויים וישראלים. לרבי נחמיה אין מוכרים בעיר מקלט כלי זין או מצודה שלא יקנה אותם גואל הדם ויהרגו, (אבל כשמביא ממקום רחוק יריגשו בו), וחכמים מתירים. ולכו"ע אין פורסים בתוכה מצודות, ואין עושים בה חבלים, כדי שגואל אדם לא יהיה מצוי שם.

תלמיד שגלה מגלים רבו עימו, ומכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון כדי שעונותיו לא יביאורו לידי הריגה בשוגג ויגלה.

רב שגלה מגלים ישיבתו עימו, ואף שדברי תורה קולטים את העוסק בה, זה אינו אלא בזמן העסק ממש, או שהכונה שקולטים ממלאך המות, כדמצינו ששליח מלאך המות לא יכל להרוג את רב חסדא מפני שלמד כל הזמן, עד שגרם שיסיח דעתו והרגו.

ראובן נמנה בהצלה תחילה, מפני שפתח תחילה בהצלת יוסף.

ומי אוהב בהמון לא תבואה - היינו שמי שבקי נאה לו ללמוד בהמון, וי"מ שמי שאוהב את המלמדים להמון, התורה מחזרת אחר זרעו, כרבה בריה דרבה. וי"מ שכל מי שאוהב ללמוד בהמון, זוכה לתורה, דאם עוסק בתורה לבדו, ראויה חרב לבוא על צווארו, ולא עוד אלא שמיטפש, ולא עוד אלא שהוא חוטא. וי"מ שכל מי שאוהב ללמוד המון, זוכה לתורה, כדאמר רבי שהרבה למד מרבותיו, ויותר למד מחבריו, ויותר מזה למד מתלמידיו לפי שעל ידיהם מתרבה הפלפול, ונותן לב לתרץ קושייתיהם.

דוד אמר לקב"ה שיש הממתינים למותו כדי ששלמה יבנה את בית הבחירה, אמר לו הקב"ה שיום אחד שהוא עוסק בתורה טוב יותר מאלף עולות שיקריב שלמה ע"ג המזבח.

היו מכוונים את הדרכים לערי המקלט, ואמר רבא"י שהיה כתוב מקלט בכל פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח את הדרך. ואם לרשעים הקב"ה מורה את הדרך ק"ו לצדיקים.

והאלוקים אנה לידו - כאשר יאמר משל הקדמוני והיינו התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמוני של עולם, מרשעים יצא רשע, שני בני אדם הרגו את הנפש אחד בשוגג ואחד במזיד, ואין עדים, הקב"ה מזמנים לפונדק אחד, זה שהרג בשוגג נופל על זה שהרג במזיד ויש שם עדים, נמצא זה שהרג במזיד נהרג, וזה שהרג בשוגג גולה בעל כרחו.

בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו.

הריגת הרוצח בדרך לעיר מקלט - רוצח שגלה לעיר מקלט ומצאו גואל הדם בדרך והרגו פטור, דכתיב "ולו אין משפט מות", וי"א שפסוק זה מדבר על הרוצח. ומה מוסרים לו שני ת"ח לדבר עם גואל הדם, אין הכונה שיתרו בו שאם יהרגנו יתחייב מיתה, אלא שיאמרו לו שלא ינהג כמנהג שופכי דמים, לפי שבשגגה הגיע מעשה לידו.

עיר שרובה רוצחים אינה קולטת.

עיר שאין בה זקנים - י"א שאינה קולטת דכתיב "זקני העיר", וי"א שאינו אלא למצוה בעלמא. וכן נחלקו לגבי בן סורר ומורה, ולגבי עגלה ערופה.

י"א. מפני מה נאמרה פרשת רוצחים בלשון דיבור שהיא לשון קשה, (דבר הוא לשון קשה, אבל "אז נדבר יראי ד' " הוא לשון רכה), י"א מפני שיהיה יהושע להפרישם אחר שהלקו עד שאמר לו הקב"ה להפרישם, וי"א מפני שהם של תורה.

ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלוקים- י"מ דהיינו ח' פסוקים שבסוף התורה, וי"א דהיינו שכתב בספרו את פרשת ערי מקלט, שכבר נכתבה בספר תורת אלוקים.

ספר שתפרו בחוטי פשתן- י"א דפסול משום שהוקש לתפילין שישי לתופרם בגידיים, וי"א דכשר, ולא הוקש אלא שצריך "מן המותר בפין".

חזרת הרוצח במיתת הכהן גדול

כה"ג שמת מחזיר את הרוצח מעיר מקלט, בין משוח בשמן המשחה כפי שהיה עד ימי יאשיהו שנגזר ששמן המשחה, בין מרובה בגדים אחרי שנגזר ששמן המשחה, בין כה"ג שעבר ממשחיתותו שנמשח מחמת פסול שאירע בכה"ג, וכשחרר הכה"ג ועבדו עבר זה ממשחיתותו, ולר"י אף משוח מלחמה לומר אל יך לבכס וכי'. והגמ"י (א"א): מסתפקת אם חוזר במיתת כולם, או במיתת אחד מהם.

אמותיהם של הכה"ג מספקות להם מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו, ואף שתפילה על חיים לא מתקיימת, מ"מ היה להם לבקש רחמים על בני דורם ולא ביקשו וא"כ אינה קלת חיים. וי"א שהיו מספקות כדי שתתפללו על בניהם שלא ימותו, דבלאו הכי ימותו אף שלא הם חטאו.

קללת חכם אפי' על חיים היא באה, וכדמצינו שדוד אמר שמי שידע איך לסתום את התהום יחנק, ואמר לו אחיתופל שיכתוב שם ד' ויזרוק לתהום (דאם בשביל לשים שלום בין איש לאשתו הותר כ"ש בזה), ואח"כ נחנק אחיתופל, ואף שאחיתופל מת לפני קניית הגורן מארונה היבסי, צ"ל שידע לפני כן את מקום המקדש, וחסר שם בירשותו.

קללת חכם אפי' על תנאי היא באה, כדמצינו שבעלי ושמואל.

י"א: נדוי על תנאי צריך הפרה, כדמצינו ביהודה, והיו עצמותיו מגולגלות בארון כל המ' שנה שהיו ישראל במדבר, עד שעמד משה וביקש רחמים, כשאמר שיהודה גרם שראובן יודה חזרו אבריו למקומם, וכשאמר ואל עמו תביאנו העלוהו למתיבתא דרקינא, וכשאמר ידיו רב לו הבין מה שלמדו, וכשאמר ועזר מצריו תהיה ידע לתרץ קושיות.

אם נגמר דינו בשעה שלא היה כה"ג שלא מינו אחר תחתיו עד שנגמר דינו לגלות, או שהרג כה"ג, או כה"ג שהרג, אינו יוצא לעולם. ואם אחר שנגמר דינו מת הכה"ג אינו גולה, דאין הגלות מכפרת אלא מיתת הכה"ג מכפרת. ואם מת הכה"ג לפני שנגמר דינו ומינו אחר תחתיו, הרי זה חוזר במיתתו של השני, דהיה על השני לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות.

נגמר דינו ומת מוליכין את עצמותיו לעיר מקלט, דכתיב "לשוב בארץ", וישיבה בארץ זו קבורה, (ואמנם שאר בני אדם אינם נקברים בעיר מקלט. י"ב.) ואם מת בעיר מקלט לפני הכה"ג, קוברין אותו בקברי אבותיו, דכתיב "ישוב הרוצח אל ארץ אחרתו".

רוצח שנגמר דינו ואח"כ נתברר שהכה"ג הוא בן גרושה או חלוצה, י"א שדינו כמו שמת הכה"ג, וי"א שאיגלאי מילתא למפרע בטלה כהונה ואינו יוצא משם לעולם. ואין הכרח שנחלקו במחלוקת ר"א ורבי יהושע בכהן שהקריב קרבן ונדוד שהוא בן גרושה או חלוצה אם הקרבנות פסולים למפרע, ד"ל שלר"א שפוסל למפרע לכו"ע בטלה כהונה, ולרבי יהושע שמכשיר, י"ל דדווקא בקרבנות כשר דכתיב "ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה", אבל כאן מודה דבטלה כהונה.

דיני הרוצח בעיר מקלט

יצאה מהעיר מקלט- הגולה אינו יוצא לא לעדות מצוה או ממון או נפשות, ואפי' כל ישראל צריכים לו, ואפי' שר צבא כיואב בן צרויה אינו יוצא, שנא' "אשר נס שמח" שם תהא דירתו מיתתו וקבורתו. (ויואב בר והחזיק בקרנות המזבח, אך באמת אין המזבח קולט אלא בגגו, ודווקא מזבח של בית המקדש ויואב תפס במזבח שעשה דוד לפני הארון בעיר דוד, ולאביי אינו קולט אלא כהן שעבודה בידו. י"ב.)

י"ב. ג' טעויות עתיד שרו של רומי לטעות, שבצר קולטת ולא בצרה, ואינה קולטת אלא שוגג ולא מזיד, ואינה קולטת מלאך אלא אדם.

תחום העיר מקלט קולטת את הרוצח, ולגבי דירה אין לכל אדם לדור בתחום עיר מקלט, דאין עושים שדה מגרש, ולא מגרש שדה או עיר, ולא

עיר מגרש, אך לעשות מחילות תחת הקרקע באופן שאינם אוכלות כלום מלמעלה כל אדם יכול, והרוצח לא.

רוצח שיצא חוץ לתחום- לריה"ג מצוה לגואל הדם להורגו, ולשאר אדם רשות. ולר"ע לגואל הדם יש רשות להורגו, ושאר אדם חייב עליו. ולר"א אין להורג בלא "עד עמדו לפני העדה למשפט". ורבי יוסי ור"ע לומדים מזה שנסנהדרין שראו רציחה אין ממיתים אותו עד שיעמוד לדין בפני ב"ד אחר.

ואם יצא בשוגג י"א שאף בזה רשאי גואל הדם להורגו, דכתיב "ואם יצא יצא" מכל מקום. וי"א שחוזר וגולה, דס"ל דדיברה תורה כלשון בני אדם, ואמר אביי שכך מסתבר, דכמו שרוצח בשוגג גולה, כך אם יצא בשוגג גולה.

אב שהרג את בנו אין בנו אחר נעשה גואל הדם, שהרי אין הבן נעשה שליח ב"ד להכות או לקלל -לנדות את אביו (חוץ ממסית), אבל בן הבן נעשה גואל הדם לפי שאינו מוזהר על כבודו.

אם הולכים באילן אחרי העיקר או אחרי הנוף-

במעשר שני- איתא במתני' במעשר שני שמה שנוטה לחוץ כלחוץ, ומה שנוטה לפנים כלפנים, ובברייתא איתא שהולכים אחר הנוף. רב כהנא מבאר שהברייתא היא לדעת ר"י דס"ל (במעשרה הולכים אחר פתחה אפי' כולה במקום אחר, 1) באילן הולכים אחר נופו. הגמ' אומרת שר"י אמר את דבריו לחומרא, שאם עיקרו בחוץ ונופו בפנים, אינו יכול לפדות בנופו כמו בעיקרו, ואם עיקרו בפנים ונופו בחוץ, כמו שבנופו אסור לאכול בלא פדיה ה"ה בעיקרו.

י"ב: בעיר מקלט- במתני' איתא שהכל הולך אחר הנוף, (דבדירה תלה רחמנא והנוף ראו לדירה יותר מעיקרו, אבל במעשר תלה הכתוב בחומה).

רבא מבאר שבין ברוצח בין במעשר, מה שבפנים כלפנים ומה שבחוץ כלחוץ, אלא שלר"י אם הרוצח נמצא בעיקרו לכו"ע אין יכול להורגו, ואם הוא בנוף שבחוץ מותר לו להורגו רק ע"י חיצים וצרורות, ולעלות על העיקר להורגו זה תלוי במחלוקת ר"י ורבנן.

ורב אשי מבאר שכונות המשנה שהכל הולך אחר הנוף, הינו דווקא לחומרא.

ושמתי לך (בחי"ך) מקום (ממקומך מחנה לוי), אשר ינוס שמה (שאף במדבר היו גולים למחנה לוי). ומכאן אמרו שבן לוי שהרג גולה לעיר אחרת שהוא רשאי לצאת מאותה העיר כיון שלא הרג, ואם גלה באותה עיר נקלט, דכתיב "כי בעיר מקלטו ישב" עיר שכבר קלטתו.

מי שהרג בעיר מקלט אחרי שכבר הרג פעם אחת וגלה לשם, גולה משכונה לשכונה ואסור לצאת מהעיר מפני רציחה ראשונה.

אם בני העיר מקלט מכבדים את הרוצח, יאמר להם רוצח אני, ואם אמרו לו אעפ"כ, יקבל מהם, שנא' "וזה דבר הרוצח".

י"ג שכר הדירה- לר"י היו מעלים שכר ללוויים, ולר"מ היו דרים בחינם. לרב כהנא נחלקו בשש ערי מקלט, ונחלקו אם "לכם" היינו לקליטה, או לכל צרכיכם, אבל במ"ב ערים האחרות לכו"ע היו מעלים שכר. ולרבא בשש ערי מקלט לכו"ע אין מעלים שכר, ד"לכם" היינו לכל צרכיכם, ובמ"ב ערים דכתיב בהו "ועליהם תתנו" נחלקו אם הכונה שיהיו קולטת כמותם, או שיהיו לכל צרכיכם כמותם.

אם חוזר לשררה שהיה בה- אם היה נשיא וכדו' וגלה לעיר מקלט, ומת הכה"ג, לר"י אינו חוזר לשררה שהיה בה, דכתיב "ישוב הרוצח אל ארץ אחרתו" ולא למה שהחזיקו אבותיו. ולר"מ חוזר למה שהחזיקו אבותיו, דגמור "שיבה שיבה" מעבד עברי, דכתיב ביה "ואל אחרת אבותיו ישוב" והיינו כאבותיו, ולר"י אף בעבד עברי למשפחתו הוא שב ולא למה שהחזיקו אבותיו.

אלו הן הלוקין:

מלקות בעריות חייבי כריתות ומיתות בי"ד

שיטת ר"ע שחייבי כריתות ישנם בכלל מלקות, לפי שאם עשו תשובה בי"ד של מעלה מוחלין להם, אבל חייבי מיתות בי"ד שאם עשו תשובה אין

בי"ד של מטה מוחלין להם, אינם לוקים, וכדבריו ס"ל תנא דמתני', וּתני שהבא על אחותו, או על אחות אביו, או על אחות אמו, או על אשת אחיו, או על אשת אחי אביו, או על הנדה, בכל אלו יש מלקות.

שיטת רבי ישמעאל שגם חייבי מיתות בי"ד יש בהם מלקות, דכתיב "אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת... והפלה ד' את מכותך", והפלאה היינו מלקות דכתיב "והפילו השופט והכהו בפניו", וחייבי עשה אינם בכלל דכתיב "אם לא" וכדרכי אבין בהשמו פן ואל הם לא תעשה. ולא שאין בו מעשה אין לוקין עליו דכתיב "לעשות". ולא הניתק לעשה אין לוקין עליו, דבעינן דומיא דלאו דחסימה. ותי' זה נכון גם על עשה ועל לאו שאין בו מעשה.

ביאור מחלוקתם - לרב שמואל בר יצחק טעמא דר"ע דכתיב "כדי רשעתו" משום רשעה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי רשעיות, ואיירי ברשעה המסורה לבי"ד, ורבי ישמעאל סבר שזה נכון במיתה וממון או מלקות וממון, אבל מיתה ומלקות הם מיתה אריכתא. לרבא אם התרו למיתה לכו"ע אין לוקה ומת, והמחלוקת היא כשהתרו בו רק למלקות, אם לאו שניתן לאזהרה מיתת בי"ד לוקים עליו או לא, ומ"מ לר"ע חייבי כריתות כיון שא"צ התראה, וכדמצינו שעל פסח ומילה חייב כרת אע"פ שאין בהם אזהרה, ואין לומר שהאזהרה בחייבי כריתות באה לקרבן ולכן על פסח ומילה אין קרבן, דהטעם שאין קרבן הוא משום דהוקשה כל התורה לעבודת כוכבים, שהציווי הוא שב ואל תעשה. ולרבינא טעמא דר"ע משום שאם עשו תשובה מוחלים להם, ואף אם לא עשו תשובה, מ"מ אין הכרת מוכרח כיון שהוא תלוי בתשובה.

י"ד. שיטת רבי יצחק אף בחייבי כריתות אין מלקות.

מחלוקתם בדרשות הפסוקים-

לרבי יצחק חייבי כריתות בכלל היו, ויצאה כרת באחותו כדי לומר שיש דווקא כרת ולא מלקות. ומ"אחותו" דכתיב בסיפא דקרא לומר רב יצחק שהבא על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו, ומשכחת לה ברשע בן רשע, שהוא חייב ג' חטאות, דאין ללמוד דין זה ממה שהבא על חמש נדות חייב על כל אחת, דשאני התם שהם גופין מוחלקין. ועונש בבת אביו שהיא בת אמו לומר רבי יצחק מהאזהרה, או מאחותו דרישא. וחילוק חטאות במפטם וסך א"צ קרא דס"ל שכל שני לאוין וכרת אחד הם חלוקים לקרבן, או דנפקא חילוק קרבן מ'ואיש אשר ישכב את אשה דוה".

רבנן לומדים מכרת ד"אחותו" לחייב ג' חטאות בבא על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו. ומ"אחותו" דסיפא לומדים לחייב על אחותו שהיא בת אביו ובת אמו, ללמד שאין עונשים מן הדין. ומ"אחותו" דרישא לומדים שהמפטם וסך חייב ב' חטאות. ומ"ואיש אשר ישכב את אשה דוה" לומדים שאין האשה טמאה עד שיצא המזוה דרך ערותה.

העושה ב' חייבי כריתות בהעלם אחד חייב ב' חטאות, דכתיב "ואל אשה בנדת טומאתה" ומצי למיכתב "ולנדה לא תקרב".

י"ד: מלקות בחייבי לאוין - אלמנה לכה"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתניה לישראל, בת ישראל לנתין וממזר, חייבים בהם מלקות. אלמנה וגרושה חייבים משום ב' שמות, אבל גרושה וחלוצה אין חייבים אלא משום שם אחד. (ג.א.).

מלקות על איסורי טומאה

הבא אל המקדש טמא חייב כרת ומלקות, דכתיב "את משכן ד' טימא ונכרתה", ואזהרתו מ"ולא יטמאו את מחניהם.

טמא שאכל קודש-

חייב כרת ומלקות, דכתיב "הנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לד' וטומאתו עליו ונכרתה".

לר"ל אזהרתו מ"בכל קודש לא תגע", (וכן איתא בברייתא) ואזהרה לתרומה לומדים מ"איש איש מזרע אהרן וכו' ", ותרומה היא דבר שהוא שוה בכל דרעו של אהרן. וטמא שנגע בקודש שלוקה לומר ר"ל מדאפקיה רחמנא בלשון נגיעה, ואזהרה מההקש קודש למקדש. וטמא שאכל בשר קודש לפני זריקת דמים שהוא חייב מלקות לומדים מ"בכל קודש".

לריו"ח לומדים אזהרה לטמא שאכל קודש מגז"ש "טומאתו טומאתו". ומ"בכל קודש לא תגע" לומדים אזהרה לאוכל תרומה בטומאה, דהא דכתיב "איש איש מזרע אהרן וכו' " איירי באכילה ולא בנגיעה. וטמא שנגע בקודש לריו"ח אינו לוקה. וכן טמא שאכל בשר קודש לפני זריקת דמים אינו לוקה" דיליף "טומאתו טומאתו" ואיירי אחר זריקה.

מלקות בלא תעשה שקדמו עשה

ט"ו. רבה בר בר חנה אמר בשם ריו"ח שלא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו, והיינו שגם למ"ד שלא הניתק לעשה אין לוקין עליו. כמו בנותר שתיקונו הוא לשורפו, מ"מ זה דווקא כשהעשה הוא דווקא אחרי הלאו, אבל אם אפשר לקיים את העשה לפני הלאו לוקין על הלאו. ואמר רבה שדין זה מבואר במה שהבא למקדש טמא לוקה, אע"ג שקדמו עשה ד"וישלחו מן המחנה". וריו"ח חזר בו מדין זה.

אונס שגירש את האנוסה אם ישראל הוא מחזירה ואינו לוקה, ואם הוא כהן לוקה ואינו מחזירה. והא דאינו לוקה בישראל אין הכרח מכאן שלא תעשה שקדמו עשה אין לוקים עליו, ד"ל שהטעם דכתיב "לא יוכל לשלחה כל ימיו" לומר שכל ימיו בעמוד והחזר קאי. (ואין ללמוד אונס ממוציא שם רע שחייב לשאתה לאשה, מק"ו שאם מוציא שם רע שלא עשה מעשה חייב כ"ש אונס שעשה מעשה, דאיכא למיפוך מה למוציא שם רע שכן לוקה ומשלם. וכן אין ללמוד ממוציא שם רע מאונס בק"ו שאם אונס שאינו לוקה ומשלם חייב לשאתה לאשה, כ"ש אונס שאין לוקה ומשלם, דאיכא למיפוך מה שאונס שכן עשה מעשה. ו"לו תהיה לאשה" דמוציא שם רע לא איצטרין שהרי היא כבר אשתו, לומדים שאם גירשה חייב להחזירה ואינו לוקה, אך אין ללמוד מזה אונס שהרי מוציא שם רע לא עשה מעשה, ולכן צריך ללמוד מ"כל ימיו" וכו' ל).

לאו הניתק לעשה, מתי לוקה עליו

ואע"ג דלאו שקדמו עשה אינו דומה ללאו דחסימה, מ"מ אין סיבה לפטורו ממלקות משום דכתב ביה עשה יתירא, אבל לאו שניתק לעשה פטור ממלקות, דהעשה בא לנתק את הלאו, דס"ל לריו"ח שאין חייב בלאו הניתק לעשה אלא היכא שביטל את האפשרות לקיים את העשה, דס"ל לריו"ח **שהתראת ספק** שמה התראה, ולכן אע"פ שעובר על העשה רק כשביטל את הלאו, וא"כ התראה בלאו היא ספק, מ"מ לוקה.

ט"ז: אבל לר"ל בלאו הניתק לעשה כל שלא קיים את העשה לוקה, דס"ל התראת ספק לא שמה התראה.

וכן מצינו שנחלקו **בנשבע שלא אוכל ככר זה היום** ועבר היום ולא אכלו, שלר"ל אינו לוקה משום דהוי התראת ספק, אבל לריו"ח אינו לוקה משום דהוי לאו שאין בו מעשה.

ט"ז. ונחלקו ריו"ח ור"ל בדעת ר"י, דס"ל דהא דכתיב **בנותר** "באש תשרופו" בא הכתוב ליתן עשה על לא תעשה לומר שאין לוקין עליו.

ריו"ח סובר שאם לא בא הכתוב היה לוקה אע"פ שזו התראת ספק, ולא לומדים מזה לפטור לאו שאין בו מעשה, דס"ל לר"י שלא שאין בו מעשה לוקים עליו, ומה שאמר בשם ריה"ג שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה חוץ מנשבע ומימור תמורה ומקלל חברו בשם, הא דידיה הא דרביה.

ור"ל סובר שאם לא בא הכתוב היה לוקה אע"פ שזה לאו שאין בו מעשה, דס"ל לר"י שאם הכה וקילל שני אנשים שיש ספק מי מביניהם הוא אביו, אם בבת אחת חייב, אבל בזה אחר זה פטור, (ולת"ק אף בזה אחר זה חייב), ומבואר דדעת ר"י שבהתראת ספק פטור. וצ"ל דאיכא תרי תנאי אליבא דר"י.

הנוטל אם על הבנים - לר"י לוקה ואינו מצווה לשלח, ולחכמים משלח ואינו לוקה, דכל לא תעשה שיש בו קום עשה אין לוקים עליו.

ריו"ח דס"ל שאין לוקה בלאו הניתק לעשה אלא **כשביטל את האפשרות לקיים את העשה**, אינו לוקה אלא כשהיהגו את האם, ואמר ריו"ח שלא מצינו דין זה אלא בשילוח הקן, ועוד אחרת, למסקנת הגמ' היינו בפאה וכדלהלן. ולר"ל כל שלא קיים את העשה לוקה.

אונס לא שייך בו ביטול העשה, דאם הרג את האשה אינו חייב, דהא קים ליה בדרבה מיניה, ואם קיבל בשבילה קידושין מאחר בשליחותה, נחשב

שהיא ביטלה את הלאו, ושלא בשליחותה הרי אינו יכול לקבל בשבילה קידושין. ואם ביטל את האפשרות להחזירה ע"י שהדירה הנאה ממנו על דעת רבים, שאין לו הפרה, אבל נדר על דעת רבים י"א שיש לו הפרה, והגמ' (ט"ז): אומרת שגם על דעת רבים יש לו הפרה לדבר מצוה, וכדמצינו שרבי הדין מלמד דרדקי שפשע בינוקא, והחזירו כשראה שאין מדייק כמוהו. ולמ"ד שיש מלקות בלא הניתק לעשה א"כ מקיים את העשה, א"כ בכל אונס שגירש לוקה כל זמן שאינו מחזיר.

מלקות בגזל ומשכון – לר"ל כל זמן שלא מקיים את העשה ד"והשיב את הגזילה ו"השב תשיב לו את העבט", לוקה. ולריו"ח שצריך לבטל את העשה, אם שרפו, כיון שחייב בתשלומין אינו לוקה ומשלם, ובמשכוננו של גר שמת הגר הגברא בר תשלומין אלא שהשעבוד פקע.

ט"ז: מלקות בפאה – כתיב "לא תכלה פאת שדך", ולר"ל כל זמן שלא מקיים "לעני ולגר תעזוב אותם" לוקה, ולריו"ח אפשר להפריש פאה מהקמה או מהשדה או מהעומרים או מהכרי ואחר מירוח מעשר ונותן פאה, אבל אם טחן את החטים קנאם בשינו, וחייב מלקות לפי שביטל את העשה, אמנם ריו"ח ס"ל כרבי ישמעאל דס"ל שיכול להפריש גם מן העיסה, אמנם אם אכל את העיסה גם לרבי ישמעאל חייב.

השוחט או המעלה קדשים בחוץ, או העושה שמן כשמן המשחה, או הסך שמן המשחה, או העושה קטורת, חייב מלקות. (מתני"י י"ג).

מלקות באיסורי אכילה

האוכל חלב או דם או נותר או פגול או טמא, או האוכל חוץ בפסח, או האוכל [או העושה מלאכה] ביה"כ, או האוכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים, חייב מלקות. (מתני"י י"ג).

האוכל תולעת שבתוך הכרוב לוקה משום שרץ השורץ על הארץ.

מתי חייב כמה מלקות – בפסח חייב ארבע, בנמלה חמש, בצרעה שש. המרסק ט' נמלים (ואפי' אחד, וזה תלוי בגודלו) והביא אחד חי והשלימים לכזית לוקה חמש משום הבריה ואחד משום כזית נבילה.

לא תשקצו – המשהה נקביו, או השותה בקוס של מקיזי דם, עובר משום בל תשקצו.

האוכל טבל או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו או מעשר שני והקדש שלא נפדו, חייב מלקות.

האוכל פירות שלא הופרש מהם מעשר עני, לרב לוקה, וכרבי יוסי שבין אם לא הופרש ממנו כלל, בין הפריש תרומה גדולה ולא תרומת מעשר, או שהפריש תרומת מעשר ולא מעשר שני או מעשר עני, לוקה.

י"ז: לרב יוסף זה תלוי במחלוקת ר"א וחכמים במעשר עני של דמאי, שר"א א"צ לקרוא שם למעשר עני של דמאי, ולחכמים קורא שם וא"צ להפריש. ונחלקו אם בודאי לא הופרש חטיב טבל או לא. ולאביי מהא שלא נחלקו בודאי מבוואר שבודאי לא הופרש הוי טבל, ונחלקו אם נחשדו עמי הארץ עלמעשר עני כיון דטריחא להו מילתא, או שלא נחשדו כיון דממונא הוא.

שיעור טבל לחיוב מלקות – לר"ש שיעורו כל שהוא כמו שנמלה שיעורה בכל שהוא, ולחכמים שיעורו בכזית, ושאינו נמלה שהיא כבריתה. לר"ל נחלקו בחיטה אבל קמח שאינו בריה לכז"ע בכזית. ולרבי ירמיה נחלקו גם בקמח. ולחכמים חטה לא חשובה בריה דאינה ברית נשמה.

השובר עצם בפסח טהור לוקה, אבל המותיר בטהור או השובר עצם בפסח טמא, אינו לוקה.

הנוטל אם על הבנים – לר"י לוקה ואינו משלח, ולחכמים משלח ואינו לוקה, וכן בכל לאו שיש בו קום עשה אינו לוקה.

חיוב מלקות באכילת ביכורים וקרבתות

האוכל ביכורים – לתנא דמתני"א אם אכלם לפני קריאת שם לוקה, וזו שיטת ר"ע דס"ל שהקריאה מעכבת, ור"ע ס"ל כר"ש דיליף דין זה מ"ותרומת ידך", (דאין לומר שכוננת הכתוב שהאוכל ביכורים חוץ לחומה

לוקה, דדין זה לומדים ק"ו ממעשר, שהוא קל מביכורים שהרי מותר לזרים, ואעפ"כ האוכלו חוץ לחומה לוקה), אבל לחכמים הנחה מעכבת ולא קריאה.

האוכל תודה ושלמים לפני זריקה לוקה, דכתיב "ונדבותיך". דבאוכלם חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר, ואי איירי חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה בק"ו מתודה ושלמים, שהם קלים מבכור שהרי אינם קדושים מרחם.

האוכל בכור אפי' לאחר זריקה לוקה, דכתיב "ובכורות". דאי באוכלם חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר, ואי איירי חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה בק"ו מתודה ושלמים, דהם קלים מבכור שהרי אינם קדושים מרחם.

האוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים אפי' לאחר זריקה לוקה, דכתיב "בקרן וצאנך". דאי באוכלם חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר. ואי איירי לפני זריקה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מתודה ושלמים. ואי איירי לאחר זריקה אם הוא זר, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מבכור, שהרי הם קדשי קדשים ובכור הוא קדשים קלים.

האוכל עולה לאחר זריקה אפי' בפנים לוקה, דכתיב "נדריך". דאי איירי באוכלם חוץ לחומה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו ממעשר. ואי איירי לפני זריקה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מתודה ושלמים, שהם קלים מעולה שהרי אינם עולים כליל. ואי איירי לאחר זריקה, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מבכור. ואי איירי חוץ לקלעים, אפשר ללמוד דין זה ק"ו מחטאת ואשם.

י"ז: רבא אומר שיש פירכות לק"ו של ר"ש. דמעשר חמור מביכורים דאסור לאונן, וחמור מתודה ושלמים שכן טעון כסף צורה. ותודה ושלמים חמורים מבכור, שכן טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. ובכור חמור מחטאת ואשם שכן קדושתו מרחם. וחטאת ואשם חמורים מעולה, שכן מכפרים. וכולם חמורים מעולה, שיש בהם ב' אכילות.

ומ"מ ר"ש לשיטתו שהחומר שהזכיר נראים לו חומר, דרשו שלא כסדרו.

י"ח: והא דאמר ר"ש שלוקה, אע"פ שאפי' למ"ד עונשים מן הדין, אין מזהירים מן הדין, משום שהפסוק מיותר, דהוה ליה למיכתב "לא תוכל לאוכלם", ובהכרח כוונת הפסוק לייחד לאו לכל אחד מהם.

זר שאכל עולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר"ש לוקה חמש, ואינו לוקה משום "זר לא יאכל כי קודש הם", כיון שאף להכנים לא חזי. ואין לוקה משום "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" האוסר בשר שיצא חוץ למחיצתו, דאין האיסור אלא בדבר שבפנים חזי. ואין לוקה משום "לא יאכל כי קודש" שמזה דרש ר"א שכל שבקודש פסול יש לאו על אכילתו, דאין האיסור אלא בדבר הראוי לפני שנפסל. ואמנם לוקה נמי משום "כליל תהיה לא תאכל" שמזה דרש ר"א שכל דבר שדינו כליל תהיה יש בו איסור אכילה, אלא שלא מנו אלא הלאוויים הנלמדים מאותו פסוק.

י"ח: כהן שאכל חטאת ואשם לפני זריקה אינו לוקה, דאף דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם" ללמד שצריך לאכול רק אחר כפרה, לאו הבא מכלל עשה אינו לאו אלא עשה, דאי לאו הבא מכלל עשה הוא לאו, למה איצטרך למיכתב "את זה לא תאכלו" כיון דכבר כתיב "וכל בהמה וכו' אותה תאכלו".

זר שאכל חטאת ואשם לפני זריקה פטור, דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם" דווקא היכא שכופר שייך האיסור "זר לא יאכל".

אם הנחה מעכבת בביכורים

רב הושעיא פוסק שקריאה אינה מעכבת בביכורים אלא רק הנחה. ואף דס"ל שהמפריש ביכורים לפני החג ועבר עליהם החג ירקבו, אין הטעם משום דקריה מעכבת, אלא מפני שאינו ראוי לקריאה, וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו.

ו"א שריו"ח הוא זה שאמר שקריאה לא מעכבת בביכורים אלא רק הנחה, ואף דס"ל לריו"ח שביכורים ראויים לכהנים משעת קריאה, ואם אינם ראויים לקריאה משראו פני הבית, זה אינו אלא לר"ש דס"ל קריאה מעכבת. והא דמבואר מדבריו שא"צ אפי' הנחה, היינו לשיטת ר"י ש"והנחתו" זו תנופה, אבל הנחה ממש לומדים מ"והינחתו" וא"כ לא שנה עליו הכתוב לעכב. וראב"י לומד תנופה מ"ולקח הכהן הטנא מידיך", דיליף גז"ש יד משלמים, וכמו ששם

בעיני בעלים וכהן, שהכהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף, ולדבריו הנחה מעכבת.

י"ט. לרב ששת הנחה מעכבת בביכורים ולא קריאה, וכמו שמבואר מדבריו רבי יוסי בשם רבי ישמעאל, וכדלהלן.

ממתי זר חייב על אכילת ביכורים - משיראו פני הבית, וכו"א שאם מקצתם בפנים ומקצתם בחוץ, מה שבחוץ הוא כחולץ ומה שבפנים הוא כהקדש.

מעשר שני

העלאת ואכילת מעשר שני בזמן הזה - רבי יוסי אמר בשם רבי ישמעאל שאין להעלות מעשר שני בזמן הזה לירושלים ולאכול, דיש ללמוד בהקש מבכור שאע"פ שטעון הבאה לירושלים אינו נאכל אלא בפני הבית, דהא כתיב "ואכלת לפני ד' אלוקיך מעשר וכו' ובכורות", ואין ללמוד בק"ו דמה לבכור שכן טעון מתן דמים ואימורים לגבי מזבח, ואין להוכיח מביכורים דמה לביכורים שכן טעונים הנחה, וליכא למילף בבמה הצד, דאיכא למיפרך מה לשניהם שכן יש בהם צד מזבח. (ומזה שלא הזכיר שטעונים קריאה, מבואר דס"ל שקריאה לא מעכבא. ורב אשי מוסיף דליכא למיפרך שיש בהם מצות קריאה, שהרי בגר אין מצות קריאה).

והא דפשיטא ליה שבכור אינו נאכל בזמן הזה, מבואר דס"ל שקדושה ראשונה קדשה לשענה ולא לעת"ל, ואף אם נזרק הדם לפני החורבן, ובשרו קיים אחרי החורבן, לומדים הקש דמו לבשרו, שצריך שיהיה זמן ראוי לזריקה במזבח. ואף שבקדשים אין לומדים מדבר שהוא עצמו נלמד בהקש, מעשר דגן הוא חולין, ואי אזלינן בתר מלמד שהוא קדשים, צ"ל שדם ובשר הם חדא מילתא.

י"ט: האוכל קדשים קלים ומעשר שני חוץ לקלעים לוקה, אף ששניהם טהורים. ואם שניהם טמאים לוקה אף באוכלם בירושלים, דכתיב "ולא בערתי ממנו בטמא" בין שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא טמא. ואזהרת טומאת הגוף מ"וטמא עד הערב ולא יאכל מן הקדשים", ואזהרת טומאת עצמו מדכתיב "לא תוכל לאכול בשערך", והיינו דהא דכתיב בכור בעל מום "בשערך תאכלנו הטמא והטהור" שמוותר לטמא וטהור לאכול מקערה אחת, זה אסור במעשר.

פדיון מעשר שני-

מעשר שני טהור פודים אותו אפי' פסיעה אחת חוץ לחומה, דכתיב "כי לא תוכל שאתו".

מעשר שני טמא הוא בר פדיה, דכתיב "שאתו", ולא "ליטלו" ושאת היינו אכילה דכתיב "וישא משאות מאת פניו".

הנמצא חוץ לירושלים והמעשר בפנים, א"א לפדותו, ואם האדם בפנים והמעשר בחוץ ג"כ א"א לפדותו, דכתיב "כי ירחק ממך המקום" והיינו ממילואין. ורב פפא מסתפק מה הדין אם אוחד את המעשר ע"י קנה, תיקן.

מעשר שני אין חייבים עליו אלא **משראה פני החומה**, דכתיב "לא תוכל לאכול בשערך" וכתיב לפני ד' אלוקיך תאכלנו" ללמד שרק היכא דקרינן ביה תאכלנו קרינן ביה לא תוכל לאכול.

כהן שיש בידו תאנה של טבל, ואמר שתרומתה בעוקצה, ומעשר ראשון בצפונה, ואם הוא בירושלים יכול לומר ומעשר שני בדרומה, ואם היא שנת מעשר עני אף בגבולין יכול לומר ומעשר עני בדרומה, אם אכל תאנה זו לוקה אחת, וזו שאכלה לוקה שתיים (ואילו היתה טבל היה לוקה אחת). **ואם הכניס את התאנה בהיותה טבל**, אם נסבור שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמין, נחשב שנכנסה לירושלים ואם אכלה מחוץ לירושלים לוקה גם משום אכילת מעשר מחוץ לירושלים.

ב פירות שנכנסו לירושלים ויצאו - אם נכנסו לפני גמר מלאכה, לכו"ע אפשר לפדות בכל מקום את המעשר שני שלהם ולאכולם, ואם עברו בירושלים אחרי שנגמרה מלאכתם, לב"ש צריך להחזיר את המעשר שני לירושלים, ולב"ה יכול לפדותו בכל מקום ולאכולם. ואף אי נימא דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמין, מ"מ מחיצה לקלוט דרבנן ולא גזרו רבנן היכא שאין המעשר בעיניה.

איסור עשית קרחה

הקורח קרחה בראשו חייב מלקות דכתיב "לא יקרחו", ואם קרח כמה קריחות חייב על כל אחת דכתיב "קרחה", וחייב על קרחה בכל הראש דכתיב "בראשם", ודינים אלו הם בין בכהנים (שריבה בהם הכתוב מצוות יתירות) בין בישראל, גז"ש קרחה קרחה, וכן לומדים מזה שהאיסור הוא בקרחה על המת.

ב: והא דאיצטרך קרא לחייב על כמה קריחות איירי בסך חמש אצבעותיו בנשא והניחם על הראש, אבל במעשה אחד חייב רק פעם אחת, ואם יש כמה התראות פשיטא שחייב על כל אחת, כדמצינו בניזר השותה יין.

שיעור קרחה - י"א שהשיעור כדי שיראה מראשו, וי"א השיעור הוא כגריס, וי"א כשתי שערות, וי"א שאין שיטה שהשיעור כשתי שערות אלא כעדשה. ולגבי שבת מצינו שהשיעור כמלוא פי הזוג והיינו שתי שערות, ולר"א חייב באחת, ואם ליקט לבנות מתוך שחורות לכו"ע חייב אף באחת, ואפי' בחול, משום "לא ילבש גבר שמלת אשה".

איסור הקפת הראש

המקיף פאת ראשו חייב מלקות.

פאת ראשו היינו סוף ראשו, שהשווה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו, ויכול להתחייב שתיים, אחת מכאן ואחת מכאן, והיינו בין פרקי הראש.

בין המקיף בין הניקף לוקים, והא דהניקף לוקה היינו לר"י המחייב מלקות בלאו שאין בו מעשה, או דאיירי שהקיף לעצמו, או במסייע.

המשחית פאת זקנו חייב מלקות, והיינו סוף זקנו שזה שיבולת זקנו, שתיים מכאן ושתיים מכאן והיינו בין פרקי הראש, ואחת מלמטה, ולר"א אם ניטלו כולם יחד אינו חייב אלא אחת, דס"ל שכולם לאו אחד.

אינו חייב עד שיטלנו בתער, דכתיב "לא יגלחו" וכתיב "לא תשחית" והיינו גילוח שיש בו השחתה שזה תער, ולר"א אפי' נטלו במלקט או בריהטני חייב, דס"ל שגם הם עושים גילוח.

איסור משרט על המת

המשרט שריטה אחת חייב מלקות, ודווקא ששרט על המת, דכתיב "לנפש", ואם שרט ה' שריטות על מת אחד חייב על כל שריטה דכתיב "ושרט".

לרבי יוסי המשרט שריטה אחת על חמש מתים חייב חמש דכתיב "לנפש", דמה שחייב רק על מת לומדים מגדידה, דשריטה וגדידה אחת היא.

כ"א. לשמואל שהמשרט בכלי חייב שתיים, והיינו כרבי יוסי דשריטה וגדידה אחת היא, אבל י"א דשריטה ביד וגדידה בכלי, ולר"י ח על מת חייב בין ביד בין בכלי, ועל עבודת כוכבים ביד פטור ובכלי חייב, דכתיב "ויתגודדו כמשפטם בחרבות וברמוחים".

איסור עשית כתובת קעקע

כתב ולא קעקע או קעקע ולא כתב פטור, עד שיכתוב ויקעקע.

חייב בין בדיו בין בכחול, בין בכל דבר שהוא רושם.

לר"ש אינו חייב עד שיכתוב שם עבודת כוכבים, דכתיב "וכתובת קעקע לא תתנו בכס אני ד' ", אני ולא אחר.

אסור לאדם לתת אפר מקלה על מכתו מפני שזה נראה ככתובת קעקע.

רב ביבי בר אביי הקפיד אפי' על מכה של הקזת דם, ולרב אשי כל מקום שיש מכה מותר, דמכתו מוכיחה עליו.

דיני שפוד וגומות אמרם רב מלכיו, ודיני בלורית אפר מקלה וגבינה אמרם רב מלכיא, ושפחות יש מחלוקת אם זה מדבריו רב מלכיא או רב מלכיו.

חילוקי לאוים

ניזיר - אם היה שותה יין או נטמא למתים או מגלח כל היום, והתרו בו פעם אחת על אותו איסור שעבר, חייב אחת, ואם התרו בו בכל פעם שעבר חייב על כל פעם שהתרו בו ועבר.

כ"א: כלאים – הלבוש כלאים כל היום אינו חייב אלא אחת, אך אם אמרו לו אל תלבש ופשט ולבש חייב על כל פעם. לרב ביבי איירי שהכניס והוציא בית אונקלי, לרב אחא בריה דרב איקא איירי שהכניס והוציא, ולרב אשי אף בשהה זמן לפשוט וללבוש חייב.

יש חורש תלם אחד וחייב משום ח' לאוים – והיינו שחרש בשור וחמור, שהם מוקדשים, וחרש כלאים בכרם, ובשביעית, וביו"ט, והוא כהן ונזיר והמקום טמא. ואמרו להם חנניה בן חכנאי שאפשר להוסיף גם שהיה לבוש כלאים, אמרו לו שזה ענין אחר, ואמרו להם שגם נזיר זה ענין אחר. ואינו לוקה משום זורע ביו"ט, דאין חילוק מלאכות ביו"ט או משום שלא יצאה הבערה לחלק, או משום שביו"ט אין חיוב כרת וחטאת אלא מלקות.

החופה כלאים לוקה, ולר"ע המונכש או המחפה כלאים לוקה, דס"ל שאף המקיים לוקה דכתיב "כלאים שדך לא".

כ"ב: איסורים נוספים השייכים בחורש תלם אחד – בחורש תלם אחד שייך שיתחייב משום זורע בנחל איתן דכתיב "אשר לא יעבד בו ולא יזרע". ומשום מוחק את ד' בהליכתו דכתיב "ואבדתם את שמם וכו' לא תעשו כן לד' אלוקים". ומשום קוצץ בהרת דכתיב "השמר בנגע הצרעת". ומשום מזיח חושן מעל האפוד ומסיר בדי ארון, דכתיב "לא יסורו" ו"לא יזח החושן". ומשום חורש בעצי אשירה דכתיב "ולא ידבק בידך", ומשום קוצץ אילנות טובות דכתיב "כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות".

ואם נשבע שלא יחרוש ביו"ט, לא חלה השבועה משום דמושב ועומד מהר סיני, ואם נשבע גם על חול, מיגו דחלה השבועה לגבי חול חלה אף לגבי יו"ט, אלא דתנא דמתני' ס"ל שאף באיסור כולל לא חלה השבועה על יו"ט.

המבשל גיד בחלב ביו"ט ואכלו לוקה משום אוכל גיד, ומשום מבשל ביו"ט שלא לצורך, ומשום מבשל בשר בחלב, ומשום אוכל בשר בחלב, ומשום הבערה אינו לוקה דאין חילוק חטאות ביו"ט, ואם הוא נבילה לוקה משום נבילה, ואם בישל בעצי אשירה לוקה משום "ולא ידבק בידך" ומשום "ולא תביא תועבה אל ביתך", ואם בישלו בעצי הקדש לוקה משום "ואשיריהם תשרפון באש, לא תעשו כן לד' אלוקים".

המריבע שור פסולי המוקדשין לוקה שתיים.

המנהיג שור פסולי המוקדשין לוקה.

דיני מלקות ארבעים

מנין המלקות – לרבנן לוקה ארבעים חסר אחת, דכתיב "במספר ארבעים", והיינו מנין שהוא משלים את סכום הארבעים, (כמה טפסאי אינישי דקיימי מפני ס"ת ולא מפני גברא רבה, שהרי כתוב ארבעים ורבנן אמרו ל"ט), ולר"י לוקה ארבעים שלימות, והמכה היתירה היא בין כתפיו.

אין לוקה לפי אומדן אלא מנין הראוי להשתלש.

כ"ב: אם אמדוהו לארבעים וכבר לקה מקצת, ואמדוהו לפחות מארבעים, אינו לוקה עוד, אבל אם לא לקה לוקה כמה שאמדוהו, וכן אם אמדוהו לפחות מארבעים ואחרי שהתחיל ללקות אמדוהו לארבעים פטור. והיינו כששני האומדים הם באותו יום, אבל אם האומד השני ביום אחר אף אם לא לקה פטור.

עבר עבירה שיש בה ב' לאוין ואמדוהו על שני הלאוים, לארבעים ושתיים מלקות, לוקה מה שאמדוהו, אבל אם אמדוהו שיכול ללקות רק ל"ט מלקות, כשמתרפא צריך ללקות על הלאו השני.

סדר ואופן נתינת המלקות

כופת שתי ידיו על העמוד משני הצדדים.

חזן הכנסת מושך את בגדיו, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו, עד שמוגלה את ליבו.

כ"ג: דיני הרצועה – הרצועה היא של עגל (דדריש סמוכים, וכן לומדים מסמוכים שאין כופים יבמה להתייבם למוכה שחין, ושכל המבזה את המועדים כאילו עובד ע"ז, ושהמדבר או מקבל לשון הרע או מעיד עדות

שקר, ראוי להשליכו לכלבים), והיא כפולה לשניים ולארבע, דכתיב "והפילו" ולא כתיב "ויטהו", ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה, אורך היד טפח, ורוחב הרצועה טפח, וראש הרצועה מגיע על פי כריסו.

לאביי כל אחד עושים רצועה לפי גודלו, ולרבא לא היו הרבה רצועות, אלא אפשר להדק או להאריך את הרצועה.

חזן הכנסת עומד על אבן מאחורי הלוקה, ומכה אותו שליש מלפניו ושתי שליש מלאחוריו, דכתיב "כדי רשעתו במספר". ומגביה את הרצועה בשתי ידים ומכה ביד אחת כדי שהמכה תבוא ממנו, ומכה בכל כוחו.

הנלקה מוטה בשעת המלקות, ואינו עומד או יושב, שנא' "והפילו השופט",

קריאת הפסוקים – הקורא קורא את הפסוקים אם לא תשמור לעשות וכו', והפלה ד' וכו', וחוזר לתחילת המקרא, וכן ושמרתם את דברי הברית וכו', וחותרם והוא רחום יכפר עוון וכו'. אם לוקה הרבה הוא מאריך בקריאה, ואם לוקה מעט הוא מקצר, כדי לסיים בסיום המלקות, ואם לא צמצם חוזר לתחילת המקרא.

הגדול שבדיינים קורא והשני מונה והשלישי אומר הכהו.

אם הנלקה מת תחת ידו פטור, אך אם הוסיף בשוגג מכה ומת גולה. ואסור להוסיף על המנין אפי' מכה מועטת, והא דכתיב "מכה רבה" היינו שהמלקות יהיו מכה רבה.

מתי אם נתקלקל ברעי או במים פטור – לר"מ בין איש בין אשה דווקא ברעי פטורים ולא במים, ולר"י האיש ברעי והאשה אף במים, ולחכמים בין איש בין אשה בין ברעי בין במים. והפטור הוא בין אם נתקלקל במכה הראשונה בין אם נתקלקל אח"כ, אבל אם נתקלקל לפני המלקות לוקה, ואם אמדוהו שיתקלקל כשילקה פטור, אבל אם אמדוהו שיתקלקל כשיצא מבי"ד לוקה.

לת"ק יהיו החזנים חסידי כח ויתירי מדע, ולר"י אפי' חסידי מדע ויתירי כח. אם כפתוהו ורץ וברח פטור.

נפסקה הרצועה במכה השניה פטור, אבל בראשונה חייב.

כ"ג: אם מלקות פוטרים מכרת – לרבי חנניה בן גמליאל חייבי כריתות שלקו נפטרו מחיוב הכרת, דכתיב "ונקלה אֲחִיךָ לַעֲיֵנך" כיון שלקה הרי הוא כאחיו. וכן הלכה. ואמר ריו"ח שחלוקים על רחב"ג. ומהא דתנינא שהחילוק בין שבת ליו"ט הוא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בכרת, אין ראי' שמלקות לא פוטרים מכרת, ד"ל שזה אליבא דרבי יצחק דס"ל שאין מלקות בחייבי כריתות, (ויילך ממה שהתורה כתבה כרת באחותו, אע"פ שהיא בכלל כרת דשאר עריות), ולרב אשי י"ל הכונה שעיקר זדונו בידי שמים.

שכר המצוה וההמנעות מעבירה – לרבי חנניה בן גמליאל אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליה, כ"ש שהעושה מצוה אחת נתתן לו נפשו. ור"ש לומד ענין זה מדכתיב "ונכרתו וכו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ומבואר שכל מי שישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושי מצוה. רשב"י לומד ממה שהזירה התורה "רק חזק לבלתי אכול הדם" אע"פ שנפשו של אדם קצה ממנו, וכ"ש שגזל ועריות שאדם מתאוה להם יזכה לו ולכל צאצאיו עד סוף כל הדורות.

ג' דברים עשו בי"ד של מטה והסכימו בי"ד של מעלה –

מקרא מגילה דכתיב קיימו וקיבלו, קיימו למעלה מה שקיבלו למטה.

שאלת שלום וכמו שאמרו בועז לקוצרים "ד' עמכם" והסכים הקב"ה על ידו דכתיב "ד' עמך גבור החיל".

הבאת מעשר לבית ד' – דכתיב "הביאו את כל המעשר וכו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די", והיינו שיבלו שפתותיכם מלומר ד'.
בג' מקומות הופיעה רוח הקודש בבני"ד –

בני"ד של שם – דכתיב "צדקה ממני" ודילמא זינתה גם עם אחר, אלא יצאה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים.

בני"ד של שמואל – שאמר שמואל לעם "את שור מי רצותי וכו' " וכתביב ויאמר עד", והיינו רוח הקודש, מדלא כתיב "ויאמרו".

בבי"ד של שלמה - דכתיב "תנו לה את הילד החי וכו' היא אמו", ורוח הקודש אמרה דבר זה, דאל"כ שמא היא הערימה.

ורבא דוחה שאולי ביהודה לפי החשבון זה ממנו, ואין מחזיקים שבא עליה אחר. ובשמואל ישראל נקראים בלשון יחיד, וכדכתיב "ישראל נושע בד'".
ושלמה הבין שהיא אמו ממה שרק היא ריחמה עליו. ועל כן הגמ' מסיקה שרבי אלעזר קיבל זאת מרבותיו ולא למד מהפסוקים.

מסכת שבועות:

שבועות שתיים:

ב. שתיים שהם ארבע - שבועות, ידיעות הטומאה, יציאות השבת, ומראות נגעים.

קרבת הכפרה על טומאת מקדש וקדשיו

אם ידע בתחילה ובסוף ובאמצע נעלם ממנו, חייב קרבן עולה ויורד.
ואם ידע רק בתחילה, שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ תולים, עד שידע ויביא קרבן עולה ויורד ויתכפר.

ואם ידע רק בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפרים.

ואם גם בסוף אין ידיעה - לר"י שעירי הרגלים וראשי חדשים מכפרים, ולר"ש שעירי ראשי חדשים אין מכפרים אלא על טהור שאכל דבר טמא ושעירי רגלים מכפרים על טומאה שאין עליה ידיעה שאין לה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ולר"מ כל השעירים של מוספין כפרתם על טומאת מקדש וקדשיו, וי"א בשם ר"ש ששעירי ר"ח מכפרים על טהור שאכל טמא, ושעירי רגלים מכפרים גם על טומאה שאין לה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, ושל יוה"כ מכפר גם על טומאה שיש לה ידיעה רק בסוף.

ב. לר"ש אפשר להקריב את השעירים הנ"ל ביום אחר מאותם הימים, מפני שכולם באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, אע"פ שיש שבאים לכפר על עוד דברים.

זדון טומאת מקדש וקדשיו - שעיר הנעשה בפנים ויוה"כ מכפרים.

כפרת שאר עוונות - שעיר המשתלח מכפר על שאר העוונות, קלות וחמורות, זדונות ושגגות, נודעו או לא נודעו, עשה ולא תעשה כריתות ומיתות ביד. לת"ק ה"ה בכהנים ואפי' כהן משוח, והפר מכפר על רק טומאת מקדש וקדשיו, ולר"ש הוידידו של הפר מכפר על הכהנים.

ביאור סדר המשנה

כיון דתני במכות שבהקפת הראש חייב שתיים ובהקפת הזקן חמש, אף שהאזרה היא אחת, להכי תני ששבועות ג"כ הם שתיים שהם ארבע.

ג. בשבת ובנגעים התנא לא מביא את כל הדינים שהם שתיים שהם ארבע, אבל הכא דשבועות וידיעות הטומאה כתובות יחד, ושניהם בקרבן עולה ויורד, לכן שנה התנא שניהם, וממילא שנה את כולם.

התנא פתח בידיעות הטומאה כיון שהלכותיה קצרות, ואח"כ המשיך בדיני שבועות המרובים.

שתיים שהם ארבע

ידיעות הטומאה שתיים - שלא ידע שהוא טמא ואכל קודש או נכנס למקדש, שהם ארבע - שלא ידע שזה קודש או שזה המקדש.

יציאות השבת שתיים - הוצאה דעני ודבעה"ב, שהם ארבע - הכנסה דעני ודבעה"ב.

מראות נגעים שניים - שאת ובהרת, שהן ארבעה - תולדות השאר והבהרת. **שבועות** שתיים - שאוכל ושלא אוכל, שהם ארבע - שאכלתי ולא אכלתי.

ג. אי מתני' כרבי ישמעאל -

שיטת רבי ישמעאל שאין חייבים קרבן אלא אם **נשבע על העתיד**, ולא אם נשבע על העבר, ואין לומר שהמשנה כוללת אופני פטור, שהרי במראות נגעים לא כללו אופני פטור, וצ"ל שרבי סובר שמלקות כן חייבים על שבועה לשעבר, וכשיטת רבא שלמד שבועת שקר לשעבר משבועות

תרי"ג מצוות

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנא' "ד' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר".

תרי"ג מצוות נאמרו למשה, שס"ה לאוין כמנין ימות החמה, ורמ"ח עשין כנגד אבריו של אדם.

תורה צויה לנו משה - תורה ביגמטריא תרי"א, אנוכי ולא יהיה לך שמענו מפני הגבורה.

כ"ד. דוד העמיד המצוות על י"א - שנא' "מי יגור באהליך וכו', הולך תמים (כאברהם), פועל צדק (כאבא חלקיהו), דובר אמת בלבבו (כרב ספרא), לא רגל על לשונו (כיעקב), לא עשה לרעהו רעה (שלא ירד לאומנות חבירו), וחרפה לא נשא על קרובו (המקרב את קרוביו), נבזה בעיניו נמאס (כחזקיהו שגירר עצמות אביו), ואת יראי ד' יכבד (כיהושפט), נשבע להרע ולא ימיר (כריו"ח), כספו לא נתן בנשך (אפי' לעכו"ם), ושוחד על נקי לא לקח (כרבי ישמעאל ברבי יוסי), עושה אלה לא ימוט לעולם".
ור"ג היה בוכה משום שסבר שמי שלא עושה הכל ימוט, ואמרו לו שדי באחת מדלא כתיב עושה כל אלה, וכמו ש"אל תטמאו בכל אלה" זה אפי' באחת מהם.

ישעיהו העמידם על שש - "הולך צדקות (כאברהם), דובר משרים (שאינו מקניט חבירו ברבים), מואס בבצע מעשקות (כרבי ישמעאל בן אלישע), נוער כפיו מתמוך בשוחד (כרבי ישמעאל ברבי יוסי), אוטם אזנו משמוע דמים (שאינו שומע זילותא דת"ח ושותק, וכר"א בר"ש), ועוצם עיניו מראות ברע (זה מי שאינו מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה), וכו', הוא מרומים ישכון".

מיכה העמידם על שלש - "עשות משפט (דין), ואהבת חסד (גמ"ח), והצנע לכת (הוצאת המת והכנסת כלה, שאף שאין דרך לעשותם בצינעא יעשם בצינעא, וכ"ש דברים שדרך לעשותם בצינעא).

ישעיהו העמידם על שתיים - "שמרו משפט ועשו צדקה".

חבקוק העמידם על אחת - "וצדיק באמונתו יחיה".

ד' גזירות גזר משה על ישראל - שישכנו לבטח כשיהיו צדיקים כיעקב, ושלא תהיה להם מנוחה בגלות, ושבנים יענשו על חטאי האבות, ושיאבדו בגוים, וד' נביאים ביטלו גזירות אלו.

ר"ג ור"ב"ע ורבי יהושע בכו כששמעו קול המונה של רומי, מפני שעובדי ע"ז שקטים ואילו ביהמ"ק שרוף, ור"ע היה מצחק שאם לעוברי רצונו כך ק"ו לעושי רצונו.

כ"ד: ופעם אחת קרעו בגדיהם כשהגיעו להר הצופים, וכשראו שועל יוצא מקודש הקדשים בכו דכתיב "והזר הקרב ימות" ועכשיו יש שם שועלים, ור"ע היה מצחק מפני שכשנתקיימה נבואתו של אוריה "ציון שדה תחרש" בידוע שתתקיים נבואתו של זכריה "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, ונתנחמו.

יצא לאור עד כה - תמצית הש"ס א' (ברכות וסדר מועד). תמצית הש"ס ב' (נשים). (ניתן להשיג גם על כל מסכת בנפרד). תמצית מסכת ב"ק, תמצית גפ"ת פסחים, גיטין, בבא מציעא, ובבא בתרא. תמצית תנ"ך, תמצית משנה ברורה חלקים א' ב', ותמצית ספרי מוסר (שערי תשובה, מסילת ישרים, נפש החיים, וחזון איש אמו"ב).
להזמנות 0527692282

שוא. וצ"ל שרבי ישמעאל סובר שלא שאין בו מעשה לוקים עליו, ולכן על שבועה שאוכל ולא אכל.

ולפי זה סתמא דמתני' שלוקין על לאו שאין בו מעשה, והא דריו"ח שסובר שהלכה כסתם משנה סובר שאין לוקה בזה משום דהוי לאו שאינו בו מעשה, (ולר"ל אינו לוקה משום דהתראת ספק לא שמה התראה), היינו משום דאיכא סתמא אחרינא לקמן כ"ז: שאין לוקה אלא בשבועה שלא אוכל ואכל, אבל לא בשבועה שאוכל ולא אכל, וצ"ל שרבי חזר בו ובסוף סתם שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה.

והא דאין לוקה שובר עצם בקרבן פסח טמא, הטעם הוא משום דכתיב "ועצם לא תשברו בן" והיינו רק בפסח טהור. והא דאין לוקה המותר מקרבן פסח טהור, אין הכרח שהטעם משום דהוי לאו שאין בו מעשה וכשיטת רבב", דיי"ל שהטעם הוא כר"י, משום שיש עשה לשרוף את הנותן, ונתן הכתוב עשה על לא תעשה לומר שאין לוקים עליו.

ד. מראות נגעים שייך בהם מלקות בקוצץ בהרתו דכתיב "השמר בנגע הצרעת" והשמר או פן או אל זה לא תעשה.

ביציאות השבת שייך מלקות לרבי ישמעאל דס"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו.

א"א להעמיד את המשנה כר"ע משום שר"ע אין לוקה על יציאות השבת, דס"ל שלא שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו.

אמנם מה שמבואר במתני' שלוקה על העלם טומאה או העלם מקדש, זה ניהא גם לר"ע, דאף שאין חייב קרבן לר"ע על העלם מקדש, מ"מ י"ל שמלקות חייב גם בזה, ולפי זה כוונת המשנה לידיעות והתראות דמלקות איירי במזיד, אך אי מתני' כר"ע ליכא ארבע אלא שתיים, ועוד דהעלמה לא שייכא במלקות.

רב יוסף אומר שרבי סתם לגבי ידיעות הטומאה כרבי ישמעאל, ולגבי שבועות כר"ע.

ולרב כהנא רבי עצמו סובר בידיעות הטומאה כרבי ישמעאל, וכדאיתא בברייתא שרבי חולק על ר"ע ולומד מ'נועלם ונעלם' סובר חייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש, (ולר"ע לומדים מזה שאינו חייב אלא כשיש ידיעה בתחילה ובסוף והעלם באמצע). ובשבועות מסברא סובר רבי כר"ע שיש קרבן בשבועה על העתיד.

הגמ' דוחה ששיטת רבי עצמו שאין חייבים קרבן בשבועה על העתיד, שהרי רבי דורש כלל ופרט וכלל ולא רבוי ומיעוט ורבוי, כדמצינו שרבי סובר ברציעת עבד עברי שלומדים כלל ופרט וכלל, שהפרט הוא מרצע ומורבים כעין הפרט כל דבר ממתכת, (ודלא כרבי יוסי ברבי יהודה שדורש רבוי ומיעוט ורבוי ומרבה כל דבר שגלוקה ביד כגון סול סירה מחט מקדח ומכתב), ומה שלגבי פדיון הבן רבי דורש מיעוט ורבוי ומיעוט ומתיר לפדות בכל דבר וכן משטרות, (ולרבנן דורשים כלל ופרט וכלל וממעטים גם עבדים וקרקעות, דבעינן שיהיה כעין הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון), צ"ל שדווקא בפדיון דורשים רבוי ומיעוט ורבוי, כיון שהתורה כתבה את הפרט אחרי שתי הכללות, (ולרבנן מטיילים את הפרט בין שני הכללות ולומדים בכלל ופרט וכלל).

ה. מה דורשים מ'נועלם' השני- לר"ע לומדים מ'נועלם ונעלם' שצריך ידיעה בתחילה ובסוף והעלם באמצע, ולרבי מדכתיב "ונעלם" מכלל דבתחילה ידע, ומדכתיב "והוא ידע" לומדים שגם בסוף יש ידיעה, (לרבי לומדים ממה שלא כתב "והיא עלומה ממנו", ולאביי הרי ב'נועלם מעיני אישה" אין הכונה שידע מעיקרא, שהרי אם האישה אינו מנוקה מעוון אין המים בודקים את אשתו, וכן התורה דכתיב בה "ונעלמה מעיני כל חיי" מעולם לא ידע איש ערכה, אלא רבי סובר שהידיעה מבית רבו מספיקה להחשב ידיעה, ורק תינוק שנשבה לא חשיב ידיעה בתחילה), ומ'נועלם' השני לומדים לחייב על העלם טומאה והעלם מקדש.

יציאות השבת

יציאות השבת שתיים שהם ארבע, ובמסכת שבת הוסיפו שתיים שהם ארבע בפנים ושתיים שהם ארבע בחוץ.

ואין לומר דהכא לא תני תולדות, ובשבת ששם עיקר דיני שבת תני נמי תולדות, שהרי הוצאות יש רק ב' אבות, ואין לומר ששנו גם הוצאות שפטור עליהם, שהרי בנגעים מנו רק את אלו שחייב עליהם.

רב פפא מתרץ שכאן מנו רק מקומות שחייב עליהם, שתיים דהוצאה ושתים דהכנסה, והתנא קורא גם להכנסה הוצאה, (שהרי המוציא מרשות לרשות איירי גם מרה"ר ורה"י, וגם המשנה בשבת מפרטת מקרה של הכנסה), דכל עקירת חפץ ממקומו נחשבת הוצאה, ובשבת ששם עיקר דיני שבת מנה התנא גם מקומות שפטור אבל אסור.

ה: רבא מתרץ שכוונת התנא יציאות לרשויות.

מראות נגעים

מראות נגעים שניים שהם ארבע, והיינו בהרת עזה כשלא ושניה לה כסיד ההיכל, ושאת כצמר לבן ושניה לה כקרומ ביצה.

שיטת רבי עקיבא שכל מראה נגע יכול להצטרף רק עם מראה הסמוך לו בלובנו.

הגמ' אומרת שמתני' שחילקה מראות נגעים לשניים, דלא כר"ע, דלר"ע אף שקרום ביצה מצטרף לשאת אע"פ שאינה סמוכה לה, מדכתיב "ולשאת ולספחת" ללמד שיש ספחת שהיא טפילה לשאת, אבל סיד היכל לא מצטרף כלל, לבהרת לא מצטרף כיון שהשאת קרוב יותר, ולשאת אינו מצטרף כיון שאינו תולדותו.

י. יהושע בנו של ר"ע שאל את ר"ע למה אמרו "מראות נגעים שנים שהם ארבעה", ולא אמרו שמקרום ביצה ולמעלה טמא, ואם לומר שמצטרפים זה עם זה, יוסיפו לומר שמצטרפים זה עם זה, ענה לו ר"ע שאמרו כך כדי לומר שכהן שאינו בקי בהם ובשמותיהם אינו רואה את הנגעים.

רבי חנינא המשיל את צירוף המראות לר"ע לד' כוסות חלב שנפל לאחד ב' טיפי דם ולשני ארבע ולשלישי שמונה ולרביעי י"ב וי"א ט"ז, שכולם מראות לובן, וכל אחד מצטרף עם מה שלמעלה ממנו. ומכאן מבואר שדעת ר"ע שכל מראה מצטרף רק עם מה שלמעלה ממנו, ואין לחלק בין פתוך מעורב לחלוק, ומה שאמרו ר"ע שהאדמיות בשניהם היא כיון מזוג במים, אלא ששל בהרת עזה כשלא, ושל סיד דיהה ממנה, והרי לר"ע צמר מצטרף לבהרת, צ"ל שבאמת זו כוונת ר"ע.

י: סדר צירוף המראות לרבנן כשני מלכים ושני מושלים, שכל מלך הוא מעל המושל, כך כל תולדה מצטרפת לאב שלה. וי"א שהסדר דומה למלך ושר צבא, ואלקפתא מלך פחות חשוב וריש גלותא, וכוהנאליים שניים כל אחד הולך אחרי מלכו. וי"א שהסדר דומה למלך פרס ומלך רומי שלכל אחד יש שר, ורומי עדיפה מפרס, שטבעה של רומי יצא בכל העולם. וי"א שהסדר דומה לטלית של צמר חדשה וטלית בלויה, וסדין פשתן חדש וסדין בלוי.

מקור ד' מראות הנגעים- כתיב "שאת או ספחת או בהרת". בהרת עזה היא דכתיב "ואם בהרת לבנה היא". והיא עמוקה כמראה חמה העמוקה מן הצל, דכתיב "ומראיה עמוק מן העור". שאת היינו גבוה. ספחת היינו טפילה לשאת, וטפילה לבהרת לומדים "לבנה לבנה" משאת, או ממה שהתורה כתבה "ספחת" בין שאת לבהרת.

שאת היינו כצמר לבן של כבש בן יומו, שמכסים אותו בשיל לעשות ממנו מילת.

לפרטים והערות נא להתקשר ל-052-7692282.

ניתן לקבל את הגליונות בפקט.

או במייל- A0527692282@gmail.com

חדש- גליון חודשי על "קנין חכמה" במייל בלבד.

ניתן לקבל גליון שבועי על דף היומי ומ"ב קנין חכמה

במייל 9518470@gmail.com